

Jarosław SZYMAŃSKI
Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego

Znaczenie tytułury książąt brzeskich w świetle kopiarza *Codex Vindobonensis Palatinus* 5105

Zarys treści: Niniejszy tekst poświęcony jest analizie tytułury książąt brzeskich w 200 dokumentach przez nich wystawionych, dotyczących okresu 1352–1479 i wpisanych do XV-wiecznego kopiarza *Codex Vindobonensis Palatinus*. Wnioski płynące z tej analizy wskazują, że tytułura odnosi się w większości badanych przypadków do treści dyplomu, a dokładnie miejscowości i dystryktu-weichbildu, której on dotyczył (tzw. tytułura weichbildowa). Z tego wynika, że intytułacja ma związek raczej z prawnym niż politycznym aspektem treści dokumentu, a tym samym wnioski wysuwane na podstawie tytułów, a odnoszące się do podziałów politycznych są nierzadko nieuprawnione.

Abstract: The present text is devoted to an analysis of titles of Brzeg dukes in two hundred documents they issued between 1352 and 1479, which were entered in the fifteenth-century cartulary entitled *Codex Vindobonensis Palatinus*. The conclusions drawn from the analysis indicate that the majority of titles of the dukes were used depending on the content of the document, precisely on the community and provincial district (Weichbild), it concerned (the so-called Weichbild titles). It follows that the intitulation was related more closely to the legal aspect of the document's content rather than the political one, and thus that conclusions drawn on the basis of titles in reference to the political divisions are often unjustified.

Słowa kluczowe: Śląsk, księstwo brzeskie, tytułura, weichbild-dystrykt

Keywords: Silesia, duchy of Brzeg, honorific titles, weichbild-district

Intytułacja jest istotnym elementem średniowiecznego dokumentu, jest formułą protokołu, wraz z inwokacją i inskrypcją. Zawiera wiele cennych informacji, przede wszystkim imię i tytuł wystawcy dokumentu, które poprzedza zaimek osobowy, np. „my” – *nos (wir)* oraz formułę dewocyjną, np. „z bożej łaski” – *dei gratia (von Gotis gnaden)*¹. Jak stwierdził Janusz Grabowski, znawca tytułury w dokumentach mazowieckich: „Tytuł był miernikiem pozycji i splendoru każdego władcy. Intytułacja władców i książąt występująca w dokumentach, na pieczęciach i monetach była nie tylko wyznacznikiem tradycji politycznych i kulturalnych, ale i ich osobistych ambicji. [...] Tytułura określała godność społeczną wystawcy dyplomu oraz zakres terytorialny jego rządów. Na jej podstawie można wyjaśnić

---

¹ A. Gut, *Formularz dokumentów książąt zachodniopomorskich do połowy XIV wieku*, Szczecin 2002, s. 71, 95–99; S. Kętrzyński, *Zarys nauki o dokumencie polskim wieków średnich*, Poznań 2008, s. 60; I. Pietrzyk, *Kancelaria i dokument Przemysławów opawskich w XIV i początkach XV wieku*, Katowice 2008, s. 65–67. Na znaczenie formy imienia oraz zaimka osobowego w intytułacji zwracał uwagę P. Węcowski, *Dwa przyczynki do piastowskiej legitymizacji władzy Jagiellonów. Imiona i liczebności w tytułurze polskich Jagiellonów*, w: *Świat średniowiecza. Studia ofiarowane profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi*, red. A. Bartoszewicz, G. Myśliwski, J. Pysiak, P. Żmudzki, Warszawa 2010, s. 562–568.

kwestie związane z podziałami terytorialnymi, nabyciem lub utratą określonego obszaru². Natomiast Marek L. Wójcik w odniesieniu do tytułury książąt legnicko-brzeskich napisał: „Kaźdorazowe zmiany struktury terytorialnej pociągały za sobą ewolucję form intyulacyjnych stosowanych zarówno w dokumentach, jak i na pieczęciach. Tytułura władców oraz dopełniające motywy sfragistyczne legendy stanowią kapitalny materiał dla poznania ważnych momentów natury politycznej³”.

Te generalnie słuszne twierdzenia nie wychodzą poza pewien obowiązujący od dawna paradygmat, że tytuły używane przez władców były uwarunkowane przede wszystkim politycznie. Niniejszy tekst ma na celu uzupełnić powyższe refleksje, wskazując związki intyulacji z prawnym aspektem treści dokumentu oraz zwrócić uwagę, że w odniesieniu do księstwa legnicko-brzeskiego wnioski wysuwane na podstawie tytułów dyplomatycznych, a odnoszące się do podziałów politycznych nie zawsze są uprawnione.

Intyulacja w dokumentach śląskich cieszyła się zainteresowaniem historyków, choć nie doczekała się dogłębnych badań⁴. Ostatnio tytułami dyplomatycznymi oraz napisami napieczętnymi posłużył się Bogusław Czechowicz, próbując udowodnić istnienie księstwa oławskiego na początku XV w. Autor ten stwierdził, że „kiedy mowa o władcach oławskich, to właśnie owo używanie tytułu książąt oławskich powinno skłonić do bliższego spojrzenia na plejadę tych książąt, pod władzą których utrwałała się pozycja Oławy jako tytularnej siedziby książęcej⁵”. Postulat ów jest bardzo mocnym opowiedzeniem się za swoistą podmiotowością tytułury, na podstawie której można by wyciągać wnioski polityczne. Z drugiej strony, autorzy zajmujący się tytułami książąt brzeskich zwracali uwagę na ich niestabilność. W odniesieniu do ks. Ludwika I B. Czechowicz napisał, że „Ludwik I tytułu oławskiego używał jeśli nie epizodycznie, to na pewno niekonsekwentnie⁶”. Owe określenia „niestabilność”, „niekonsekwencja”, „chwijność”, „ciągła modyfikacja” często pojawiają się w odniesieniu do treści intyulacji dokumentów książąt brzeskich⁷, co powinno inspirować do poszukania sposobu wyjaśnienia tego zjawiska. Czy tytułura musiała być tylko wyrazem sytuacji zewnętrznej, politycznych ambicji, roszczeń i podziałów, czy też może odpowiedzi należy szukać w treści dokumentu? Jak wiadomo, w świetle obowiązującego wówczas na Śląsku prawa lennego zgody księcia wymagała każda transakcja majątkowa⁸.

² J. Grabowski, *Dynastia Piastów mazowieckich. Studia nad dziejami politycznymi Mazowsza, intyulacją i genealogią książąt*, Warszawa–Kraków 2012, s. 216 (autor ten podaje także stan badań nad intyulacją; zob. tamże, s. 214–221); w innym miejscu natomiast stwierdza: „Formuła ta odzwierciedlała nie tylko zmienną sytuację polityczną, ale również zjawiska ideowe. Zawierała bowiem imię wystawcy, formułę dewocyjną oraz tytułurę. Ta ostatnia informowała odbiorcę dokumentu nie tylko na temat zakresu władzy (terytorium, które znajdowało się w posiadaniu wystawcy), ale także do którego rościł sobie pretensje. Tytułura najczęściej odzwierciedlała ówczesny stan polityczno-prawny, a jej zmiany były świadectwem dokonujących się przemian i ambicji politycznych”; zob. tenże, *W sprawie początku tytułu mazowieckiego Kazimierza Jagiellończyka. Uwagi na marginesie pracy Piotra Węcowskiego*, „Rocznik Mazowiecki”, 18, 2006, s. 246. Klasyfikacyjny kwestionariusz badań nad tytułurą zaproponował H. Wolfram, *Intitulatio I. Lateinische Königs- und Fürstentitel bis zum Ende des achten Jahrhunderts*, Mitteilungen des Institut für österreichische Geschichtsforschung, supplement, t. 21, Wien 1967, ss. 271; tenże, *Lateinische Herrschertitel in neunten und zehnten Jahrhundert*, w: *Intitulatio II. Lateinische Herrscher- und Fürstentitel im neunten und zehnten Jahrhundert*, red. H. Wolfram, współpr. K. Brunner, H. Fichtenau, E. Garms-Cornides, Mitteilungen des Institut für österreichische Geschichtsforschung, supplement, t. 24, Wien 1973, s. 19–170.

³ M.L. Wójcik, *Tytułura książąt legnicko-brzeskich do początku XV wieku*, w: *Silesia numismatica. Ducatus Lignicensis et Bregensis. Liber I, Materiały międzynarodowej konferencji naukowej w Muzeum Miedzi w Legnicy, 24–25 listopada 2000 r.*, red. B. Paszkiewicz, Legnica 2001, s. 27.

⁴ Zob. A. Barciak, *Tytuł opawski książąt wrocławsko-legnickich w początkach XIV w.*, w: *Ludzie, Kościół, wierzenia. Studia z dziejów kultury i społeczeństwa Europy Środkowej (średniowiecze – wczesna epoka nowożytna)*, red. W. Iwańczak, S.K. Kuczyński, Warszawa 2001, s. 445–452; tenże, *Tytułura książąt opolskich – potomków i następców Mieszka zwanego Laskonogim*, w: *Sacra Silentii provincia. 800 lat powstania dziedzicznego księstwa opolskiego (1202–2002)*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2003 [2004], s. 101–105; M.L. Wójcik, *Tytułura*, s. 27–36. Rozdziały poświęcone intyulacji mają też liczne opracowania poświęcone kancelariom książąt śląskich, jednak brak tam rozważań nad znaczeniem tytułury.

⁵ B. Czechowicz, *Wokół początków Księstwa Oławskiego. Przyczynek do badań tytułury książęcej na Śląsku w XV wieku*, „Historica. Revue pro historii a přibuzné vědy”, 2, 2011, nr 1, s. 1.

⁶ Tamże, s. 4.

⁷ Tamże, s. 5–6; M.L. Wójcik, *Tytułura*, s. 34.

⁸ Zob. T. Jurek, *Stanowisko dokumentu w średniowiecznej Polsce*, St. Źródł., 40, 2002, s. 3–7; tenże, *Zarys dyplomatyki śląskiej w późnym średniowieczu*, w: *Dyplomatyka staropolska*, red. T. Jurek, Warszawa 2015, s. 500–501.

Tak więc wystawianie dyplomów – najczęściej konfirmacyjnych – było istotnym obowiązkiem władcy oraz powiązane było z systemem prawnym, który nakazywał, by miał on kompetencje w sprawie, w której występował. Dotyczyło to także książęcych nadań oraz transakcji politycznych⁹.

Odpowiedź na powyższe wątpliwości przynosi analiza *Codex Vindobonensis Palatinus*, który zawiera kopiarz dokumentów związanych z kolegiatą św. Jadwigi w Brzegu. Obecnie znajduje się w Österreichische Nationalbibliothek, sygn. 5105¹⁰, dokąd trafił ze zbioru Böhmisch-Österreichische Hofkanzlei. Jest to foliant papierowy liczący 470 kart, pochodzący z XV w., zawierający 722 dokumenty, które spisał w okresie od 1472 do 1476 r. Johannes Zwoysky, dziekan kolegiaty brzeskiej, wcześniej wikariusz i dziekan kolegiaty św. Krzyża w Opolu¹¹. Kopiarz ten obejmuje rejestr (k. 1v–40v) oraz część główną, gdzie zamieszczono odpisy dyplomów, z których większość poprzedzona została regestem autorstwa przepisującego (k. 49v–466v). W zbiorze wpisanych zostało też 99 regestów bez odnoszących się do nich dokumentów. Na ostatnich stronach znajdują się: *Diploma germanicum quo senatus Bregensis declarat capitulum Bregense rite et iuste decimas sumere in Zernitz a. 1469* (k. 467r) oraz *Diploma originale membranaceum, quo capitulum Bregense annuum censum quattuor marcarum confirmat a(nno) D(omini) 1513* (k. 470r). Nie wiadomo, w jakich okolicznościach i kiedy manuskrypt ten trafił do Wiednia. Wiemy, że był tam już w XIX w. i że wykorzystywali go fragmentarycznie śląscy badacze – Robert Rößler¹², Colmar Grünhagen¹³, Karl Schönwälder¹⁴, jednak obecnie po tych zainteresowaniach pozostały w większości skromne regesty, gdzie najczęściej brak tytułatury.

Rękopis zawiera dokumenty związane z fundacjami, donacjami, przywilejami, odpustami, czynszami etc. dla kolegiaty brzeskiej, ewentualnie dla związanych z nią duchownych¹⁵. Jest to o tyle istotne dla naszych rozważań, że dyplomy te usystematyzowane zostały w dużej mierze na podstawie kryterium geograficznego. Zestawienie obejmuje dystrykty: brzeski, oławski, niemczański, lubiński, kluczborski, wołyński, byczyński, grotkowski i opolski. Dystrykty następnie podzielone zostały na miejscowości, do których odnosi się treść poszczególnych dokumentów, które w kolejnej części pogrupowane zostały według osób oraz instytucji: dekanatu i kustodii brzeskiej, 12 prebend, 13 wikarii, zakrystianów, rektorów scholi, mansjonarzy, organistów, altarzystów i altarii¹⁶. Tak więc układ treści zastosowany

⁹ W literaturze napotykać możemy nieraz problemy wynikające ze zbyt szerokiej interpretacji tytułatury. Np. M.L. Wójcik rozważał tytuł „pana Namysłowa” użyty przez ks. Wacława, syna Bolesława III, w 1339 r. i doszedł do wniosku, że „miało to zapewne związek z przygotowaniem do objęcia w przyszłości samodzielnych rządów w księstwie legnickim”; zob. tenże, *Tytułatura*, s. 33. Tymczasem chodziło najpewniej o podkreślenie uprawnień do sprzedaży leżącego wówczas w dystrykcie namysłowskim Bierutowa Konradowi ks. oleśnickiemu w 1339 r., czego dotyczył dokument; zob. *Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter*, t. 1, red. C. Grünhagen, H. Markgraf, Leipzig 1881 [dalej: LuBU], nr 22, s. 25–27.

¹⁰ Dziękuję dr. Stanisławowi Jujecze za pomoc w uzyskaniu dostępu do tego zbioru.

¹¹ Österreichische Nationalbibliothek, sygn. 5105, *Codex Vindobonensis Palatinus* [dalej: CVP], k. 1v, okładzina przedniej okładki oraz k. 307r: „Venerabilis vir dominus Johannes Zwoysky decanus ecclesie Bregensis sancte Hedwigis infrascriptarum copiarum litteras eo ut sequitur ecopiarum disposuit AD 1472”; zob. *Urkunden der Stadt Brieg, urkundliche und chronikalische Nachrichten über die Stadt Brieg, die dortigen Klöster, die Stadt- und Stiftsgüter bis zum Jahre 1550*, w: *Codex Diplomaticus Silesiae*, t. 9, red. C. Grünhagen, Breslau 1870 [dalej: UB], nr 1701, s. 270.

¹² R. Rößler, *Urkunden Herzog Ludwig I. von Brieg* [dalej: UHL], „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens”, 6, 1864; 9, 1872.

¹³ UB, *passim*.

¹⁴ K. Schönwälder, *Urkunden zur Geschichte des Hedwigsstiftes und des Gymnasiums zu Brieg*, w: *Einladungs- Programm zur Osterprüfung der Schüler aller Klassen des königl. Gymnasiums zu Brieg*, Brieg 1848, s. 1–18.

¹⁵ CVP, k. 1r: „Incipit registrum copiarum huius libri videlicet fundacionis, donacionum, privilegiorum, indulgenciarum, reddituum et censum singulorum perpetuorum sive redempcionum in bonis propriis capituli sive alienis ecclesie collegiate sancte Hedwigis Bregensis eiam decanatus, custodie et canonicatum vicariarum, sacristani, rectoris, scolarium, mansionariorum, organiste et altaristarum sub signaturis litterarum alphabeti simplicis duplicis et triplicis”.

¹⁶ Zob. CVP, k. 6v. Poniżej zestawienie śródtytułów kopiarza: k. 79v – *districtus Brigensis*, k. 195r – *districtus Olaviensis*, k. 251v – *districtus Nymptschensis*, k. 259v – *districtus Lobinensis*, k. 266r – *districtus Crewczburgensis*, k. 273r – *districtus Cunczenstatensis*, k. 277v – *districtus Bytschinensis*, k. 286r – *districtus Grotkoviensis*, k. 297r – *districtus Oppoliensis*, k. 307v – *decanatus Bregensis*, k. 318r – *custodie Bregensis*, k. 330r – *prebendae ecclesie collegiate sancte Hedwigis in Brega. Prima prebenda*, k. 332r – *secunda, tercia, quarta prebenda*, k. 333r – *quinta prebenda*, k. 334r – *sexta prebenda*,

w omawianym kopiarzu pozwala śledzić zależności pomiędzy tytułaturą, którą posłużył się wystawcy dokumentów, a miejscowościami oraz weichbildami¹⁷, których dotyczy ich treść.

Na 722 dokumenty przeanalizowałem tytułaturę 200, dotyczących okresu 1352–1479, w których występują książęta (i księżne) brzeskie. Najwięcej spośród przebadanych dyplomów wystawionych zostało przez Ludwika I – 120¹⁸, następnie jego wnuków: Ludwika II – 48 i Henryka IX – 15. Sześć dokumentów wystawił ks. opolski Mikołaj I, który miał księstwo brzeskie w zastawie od 1450 r., w trzech wystawcami są jego synowie i następcy – Jan II i Mikołaj II. Syn ks. Ludwika I, Henryk VII wystawił jeden dokument, Ludwik III cztery, jego żona Małgorzata zaś także jeden, natomiast Katarzyna, ks. brzeska, żona Bolesława III, pozostawiła dwa dyplomy, które znalazły się w kopiariuszu. Analizowane dokumenty przygotowywało 22 notariuszy i pisarzy¹⁹. Wszystkie kończą się formułą komisyjną:

k. 334. – *septima prebenda*, k. 335r – *octava prebenda*, k. 338r – *nona prebenda*, k. 340r – *decima prebenda*, k. 344r – *undecima prebenda*, k. 345v – *duodecima prebenda*, k. 346v – *sequitur copie litterarum corporum vicariarum. Prima vicaria*, k. 348r – *secunda vicaria*, k. 350v – *tercia vicaria*, k. 353r – *quarta vicaria*, k. 355r – *quinta vicaria*, k. 361v – *sexta vicaria*, k. 367r – *septima vicaria*, k. 370r – *octava vicaria*, k. 374v – *nona vicaria*, k. 376r – *decima vicaria*, k. 376v – *undecima vicaria*, k. 381v – *duodecima vicaria*, k. 382r – *tredecima vicaria*, k. 386r – *sequitur copie litterarum sacristani*, k. 389r – *sequitur copie litterarum rectoris scholarum*, k. 395r – *sequitur copie litterarum mansionariorum*, k. 413r – *sequitur copie litterarum organiste*, k. 421r – *sequitur littere altarium tam in ecclesia colegiata quam parochiali fundatorum*, k. 427r – *sequitur copie litterarum altaris sancti Nicolai in eius ecclesia parochiali in Brega*, k. 433r – *sequitur copie litterarum altaris sancte Marie virginis gloriose et sancte Katherine in capella eiusdem virginis gloriose ecclesie collegiate*, k. 439r – *sequitur copie litterarum altaris omnium apostolorum in ecclesia parochiali in Brega*, k. 443r – *sequitur copie litterarum altaris omnipotentis dei, gloriose Virginis Marie, beatorum Petri et Pauli apostolorum, Hedwigis electe et XI milia virginis in capella eiusdem gloriose Virginis Marie ecclesie collegiate Bregensis*, k. 445r – *sequitur copie litterarum altaris sancti Corporis Christi et sanctorum, Clementis pape et martiris, Agnetis virginis et martiris et beate Hedwigis electe in secundi misterii in capella beate Marie Virginis ecclesie collegiate*, k. 449r – *sequitur copie litterarum altaris sanctorum Brigide virginis et Brigide vidue in ecclesia collegiata Bregensis*, k. 452r – *sequitur copie litterarum altaris sanctorum Nicolai, Ignatii et aliorum confessorum fundati in ecclesia collegiata Bregensis*, k. 457r – *sequitur copie litterarum altaris sanctorum Georgi, Sigismundi, Wenceslai, Stanislai et Katherine virginis fundati in ecclesia collegiata Bregensis*, k. 459r – *sequitur copie litterarum altaris sancte Margarethe virginis fundati in ecclesia collegiata Bregensis*, k. 461r – *sequitur copie litterarum altaris omnipotentis Dei et undecim milia virginis ac beate Hedwigis electe fundati in ecclesia hospitalis Sanctispiritus extra muros opidi Bregensis*, k. 463r – *sequitur copie litterarum altaris sancte Marie Virginis et Katherine in capella beate Marie Virginis ecclesie collegiate*.

¹⁷ Weichbild (dystrykt) to okręg sądowy prawa niemieckiego. Wyras ten został adaptowany z języka niemieckiego do języka polskiego oraz podlega odmianie, stąd też będąc pisał go małą literą.

¹⁸ W zasobie Archiwum Państwowego we Wrocławiu, Rep. 68, Brieg Hedwigstift, znajduje się tylko 37 dokumentów wydanych przez ks. Ludwika I, stąd m.in. znaczenie kolekcji CVP.

¹⁹ Z powodu braku badań nad kancelariami książąt brzeskich nie jestem w stanie dokładnie określić funkcji kancelaryjnych większości wymienionych postaci. Najczęściej występują jako *nostro notario* i zamiennie, w dokumentach niemieckojęzycznych, jako *unser Schreiber*; inne tytuły zamieściłem w nawiasach wraz z datami występowania w CVP. Notariuszem Ludwika I był Johannes (1352–1379), który pracował jeszcze w kancelarii ks. Bolesława III i księżnej Katarzyny. Chodzi najpewniej o Jana z Brzegu, plebana oławskiego, który był m.in. autorem znacznej części wpisów książęcego landbucha (*Lehns und Erbe*); zob.: AP we Wrocławiu, sygn. Rep. 21, Księstwo Brzeskie, nr 474, k. 14v (s. 26); D. Bednarek, *Kancelarie i personel kancelaryjny Bolesława III, księcia legnickiego*, w: *Studia historyczne. Ustrój, Kościół, militaria*, red. K. Bobowski, Acta Universitatis Wratislaviensis [dalej: AUWr.], 1471, Historia, 106, Wrocław 1993, s. 84–89; Z. Dąbrowska, *Dwór brzeski w czasach Ludwika I (1358–1398)*, AUWr., 70, Historia, 14, Wrocław 1968, s. 47. Kolejnym notariuszem księcia był Thomas de Gobin (1371–1397), kanonik kapituły kolegiaty brzeskiej, pleban w Borku koło Kluczborka (*plebano in Borg*, 1381), od 1381 r. występował jako protonotariusz. W 1367 r. trzy dokumenty przygotował Hermann, w latach 1387–1393 pojawił się kilkakrotnie Nicolaus von Rosenkirche oraz w pojedynczym przypadku w 1373 r. Petir von dem Bunczlaw, pisarz wrocławski (*Schreiber zu Bresslaw*). Hermann i Nicolaus to według D. Krzemińskiej „pisarze”; zob. też, *Dokumenty i kancelaria Ludwika I księcia brzeskiego*, Wrocław 1977, praca magisterska obroniona na Uniwersytecie Wrocławskim, s. 77. Jeden dokument Henryka VII przygotował Henricus Schreiber (1397). Dla Ludwika II pracowało kilku notariuszy, przede wszystkim Franciscus Briger (de Brega, 1402–1414, 1430), kanonik kolegiaty brzeskiej, książęcy kapelan (*unser Capplan*, 1402), protonotariusz (*unser obirster Schreiber*, 1402), pleban w Byczynie (1408), następnie Johannes Bawde von Crewczburg (1419–1426). Mamy też pojedyncze dokumenty autorstwa Wenceslause de Qualkendorff, kanonika kolegiaty brzeskiej (1400), Johannes Schonaw (1414) oraz Wilbalta Luytena (1436). Dyplomy Henryka IX przygotowywali: Henricus Schurgast (1397–1401), Vincentius Jesschin (1402–1404) oraz Johannes Passek (1407–1409), a „autorem” dokumentów Ludwika III był Andreas Holatsch (1426), księżnej Małgorzaty zaś Jeronimus von Sagan (1453). Książęta

qui presencia habuit in comisso, niemieckojęzyczne zaś: *dem desir Brif befolin wart [ist]*, ewentualnie *desir Brif zu schreiben befolen*, co oznacza, że wymienieni urzędnicy kancelarii sprawowali kontrolę merytoryczną nad całą procedurą wystawiania dokumentu²⁰, odpowiadali więc też za treść tytułatury. W takiej sytuacji, biorąc pod uwagę znaczenie, jakie przypisuje się często intytulacjom, owych notariuszy oraz innych kancelistów można nazwać wręcz „twórcami księstw”.

Z przeanalizowanych tytułów książąt brzeskich wynika, że najczęściej mają one związek z weichbildem (dystryktem), gdzie położona jest miejscowość, której dotyczy dana transakcja. Taką tytułaturę określam mianem weichbildowej, natomiast tę odnoszącą się do całości księstwa będę określał mianem książęcej. W każdym rozpatrywanym dyplomie znajduje się formuła będąca częścią dyspozycji²¹, że dana miejscowość leży w określonym weichbildzie (np. *nostris Bregensis districtus, nostris Olaviensis districtus, in unserin Brigischin Weichbilde gelegin, unsir Nimptschischen Weichbildes* etc.) i do niej to odnosi się tytułatura weichbildowa. Na przykład jeśli w dokumencie dotyczącym miejscowości leżącej w dystrykcie niemczańskim książę używa tytułu *dux Slezie dominus Bregensis et Nympczensis*, wówczas mamy do czynienia z tytułaturą weichbildową, jeśli zaś w odniesieniu do tej samej miejscowości tytułuje się *dux Slezie dominus Bregensis*, to jest to tytułatura książęca.

Księstwo brzeskie w XIV w. składało się z sześciu weichbildów – stołecznego brzeskiego (Brieg) oraz przynależnych: oławskiego (Ohlau), byczyńskiego (Pitschen), kluczborskiego (Creutzburg), wołyńskiego (Konstadt, Kunczenstadt) i niemczańskiego (Nimptsch). Z czasem status weichbildu stracił Wołczyn, natomiast doszedł nabyty w 1427 r. Strzelin. Księstwo legnickie natomiast obejmowało „książęcy” weichbild legnicki (Liegnitz) oraz złotoryjski (Goldberg), chojnowski (Haynau) i lubiński (Lüben)²². To do tych terytoriów, dotyczących przede wszystkim księstwa brzeskiego oraz Lubina, odnosiła się rozpatrywana tytułatura książąt – w zależności od treści dokumentu.

Jeśli chodzi o księcia Ludwika I, jest on w dokumentach znajdujących się w CVP, a dotyczących dystryktu brzeskiego tytułowany księciem brzeskim, oprócz pewnych wyjątków. Od połowy lat 70. pojawiło się kilkakrotne zastosowanie tytułatury weichbildowej brzesko-oławskiej w odniesieniu do miejscowości w dystrykcie brzeskim (nr 4, 24–26, a także 156; przywoływana tu i dalej numeracja odnosi się do danych zawartych w tabeli końcowej), najpewniej było to jednak zwykłym przeniesieniem formuły. O pewnej dowolności oraz braku sprecyzowanych zasad jeszcze w latach 60. XIV w. mogą świadczyć dokumenty nr 18, 19, 20, pochodzące z 1367 r., wszystkie dotyczące tej samej miejscowości – Michałowic w dystrykcie brzeskim, przygotowane przez notariusza Hermana, który w pierwszych dwóch zatytułował Ludwika księciem brzeskim i lubińskim, a w trzecim tylko księciem brzeskim. Owa

---

opolscy korzystali raczej z opolskiego personelu. Notariusze Mikołaja I to Johannes, pisarz miejski opolski (*Stadtschreiber zu Oppol*, 1466), Paulus Scultetus, pisarz miejski brzeski (*Stadtschreiber zu Brige*, 1457, 1459), Janke Bestseller? (1451), Conrad Kozłowski (1463), Nicolaus von der Olsen (1457). Dla Jana II i Mikołaja II pracowali Jacobus Wierusch (1477) i Gunther zu Oppol (1479).

²⁰ Według T. Jurka: „Formuła komisyjna wskazywała osobę, której wystawca w momencie akcji prawnej »powierzał« przeprowadzenie wydania w tej sprawie stosownego dokumentu. Kryć się za tym musiał cały wachlarz czynności, jak zadbanie o zredagowanie tekstu dokumentu, o spisanie go na czysto, przypilnowanie jego rejestracji, a wreszcie oględziny gotowego czystopisu. Żadna z tych czynności sama w sobie nie wyczerpuje jednak znaczenia interesującej nas formuły. Na pewno też wielu z tych czynności obarczona »zleceniem« osoba nie musiała wykonywać osobiście, lecz mogła powierzać je innym. Istotą sprawy wydaje się jednak wzięcie odpowiedzialności za wydanie zainteresowanej stronie dokumentu poprawnego formalnie i zgodnego z faktycznym stanem prawnym”; zob. tenże, *Formuła komisyjna w czternastowiecznej kancelarii świdnickiej*, St. Źródł., 43, 2005, s. 13. Z analizowanych dokumentów wynika natomiast, że formuła ta nie wymieniała tylko protonotariusza (zob. tenże, *Zarys dyplomatyki*, s. 501), lecz każdego pisarza, który przygotowywał dokument oraz brał udział w transakcji – być może także jako świadek.

²¹ A. Gut, *Formularz*, s. 157.

²² M. Ptak, „Weichbild” w strukturze terytorialnej Śląska, w: *Podziały terytorialne Polski: przeszłość, teraźniejszość, przyszłość. Materiały konferencji historyków prawa w Karpaczu (29 IX – 1 X 1997)*, red. P. Jurek, Wrocław 1997, s. 5–10; tenże, *Czy istniało Księstwo Legnicko-Brzeskie? Ustrój polityczny i prawny władztwa Piastów legnicko-brzesko-wołowskich w XVI i XVII wieku*, w: *Dziedzictwo reformacji w księstwie legnicko-brzeskim. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej zorganizowanej w dniach 8–10 grudnia 2006 r. w Muzeum Miedzi w Legnicy*, red. J. Harasimowicz, A. Lipińska, Legnica 2007, s. 15.

tytulatura lubińska towarzyszyła niekiedy w latach 50. i 60. Ludwikowi I jako element tytulatury książęcej (np. nr 6, 17, 95), choć sukcesywnie coraz rzadziej, odkąd książę zaczął umacniać swą pozycję i rozszerzać włości. W dokumentach dotyczących dystryktu oławskiego, które wystawiał ks. Ludwik I, do lat 60. dominowała tytulatura książęca i ujmowanie księstwa brzeskiego jako całości (*dux Slezie et dominus Bregensis*), co było praktyką głównie notariusza Jana²³ (nr 83, 84, 101, 108), który dodawał czasem tytuł lubiński (*dux Slezie, dominus Bregensis et Lubinensis* – nr 95, być może 82). Konwencję tę widać także przy tytulaturze księżnej Katarzyny, która tytułowana była *ducissa Slezie et domina Bregensis* w dokumentach dotyczących dystryktu oławskiego (nr 80, 81) – także przez Jana, który był notariuszem na brzeskim dworze jeszcze za Bolesława III i zapewne stosował znane sobie formuły książęce²⁴. Jednak i ten notariusz posłużył się w 1367 r. tytulaturą weichbildową (*dux Slezie, dominus Bregensis atque Olaviensis* – nr 112), stosując ją w dyplomach ks. Ludwika coraz częściej w latach 70. XIV w. (nr 97, 98, 102, 114). To w tych latach (od 1374 r.) występuje w odniesieniu do dystryktu oławskiego konsekwentna tytulatura weichbildowa – brzesko-oławska tego księcia, co wiąże się zapewne z przejściem kancelarii księcia przez Thomasa de Gobin oraz okrzepnięciem nowej formuły po wprowadzeniu zasady niedziału w 1379 r.

Dokumenty wystawiane przez Ludwika II mają tytulaturę weichbildową brzeską, oprócz tych wystawianych po 1419 r., kiedy książę ten występuje jako *Herzog in Slezien, zum Brige und czu Legnicz* (nr 57, 58, 65, 71), co miało związek z przejściem Legnicy po śmierci w 1419 r. biskupa Waclawa²⁵. Henryk IX występuje z tytulaturą weichbildową jako książę oławski i lubiński, zapewne po podziale z 1400 r., kiedy przypadły mu Oława, Niemcza, Lubin i pół Chojnowa²⁶, Ludwik III zaś tytułowany jest *Herzog in Slezien Herre zur Olaw und zu Nympech* w odniesieniu do miejscowości w dystrykcie oławskim, co odpowiada zakresowi jego władzy po podziale z 1420 r., kiedy otrzymał wraz z bratem Waclawem Oławę i Niemczę²⁷. Ten sam tytuł występuje w dyplomie jego małżonki, księżnej Małgorzaty z 1453 r. (nr 127). Tytulatura weichbildowa występuje też w dokumentach książąt opolskich – Mikołaja I, Mikołaja II i Jana II (nr 72–79, 179), w których tytuł brzeski występuje po opolskim i zawsze dotyczy miejscowości z dystryktu brzeskiego.

Intencje wystawiania dokumentów z taką tytulaturą najlepiej widać na podstawie dystryktów: niemczańskiego (dokumenty nr 125–127), kluczborskiego (nr 129–132), wołyńskiego (nr 133–138, bez 134), byczyńskiego (139–140) oraz lubińskiego (nr 128), które, bez względu na wystawcę, wszystkie zawierają tytulaturę weichbildową. W ich przypadku najpełniej widać dążenie do uwierzytelnienia w ten sposób kompetencji polityczno-prawnych wystawiającego, dotyczących uczestnictwa w transakcji bądź jej confirmacji.

W części poświęconej instytucjom i osobom mamy, jak widać w tabeli umieszczonej na końcu artykułu, konsekwentną tytulaturę weichbildową z kilkoma wyjątkami, do których zaliczyć można m.in. dokument Ludwika I (nr 170) z tytułem brzesko-oławskim, a odnoszący się do miejscowości położonych w dystryktach brzeskim, oławskim, byczyńskim i wołyńskim, co wynikać mogło z dążenia do nierozbudowywania tytulatury. Wątpliwość budzi dyplom Ludwika II (nr 167), w którym zastosowano tytuł brzeski w odniesieniu do miejscowości leżących w dystrykcie byczyńskim i brzeskim, z których jedna (*Cunradiswalde*) została w dodatku błędnie zlokalizowana jako położona w dystrykcie wołyńskim.

Tak więc na 200 analizowanych dyplomów wątpliwości związane z tytułami dotyczą 14 (w tabeli wyboldowane), pozostałe zaś realizują zapisy tytulatury weichbildowej książąt brzeskich bądź książęcej w przypadku wcześniejszych dokumentów Ludwika I.

²³ Tytulatura brzeska – książęca pojawia się jeszcze w dokumencie spisany przez pisarza wrocławskiego Petira von dem Bunczlaw w 1373 r. (nr 85) oraz Nicolausa de Rosenkirche wystawionym w 1389 r. (nr 115), co wynikało być może z braku doświadczenia tych pisarzy w poruszaniu się w nowej konwencji tytulatury książąt brzeskich.

²⁴ Wystawcy dokumentów z reguły przez jakiś czas używali tytulatury poprzedników. Używano też dokumentów wcześniejszych władców jako konceptów; zob. A. Gut, *Formularz*, s. 73.

²⁵ M.L. Wójcik, *Titulatura*, s. 36.

²⁶ LuBU, nr 52, s. 352–354; UB, nr 601.

²⁷ LuBU, nr 63, s. 366–368.

Istotną kwestią jest także, na ile tytuły dyplomatyczne mogą być podstawą twierdzeń o istnieniu „małych księstw”? Tytulatura, oprócz tego, że uwierzytelniała kompetencje danego księcia do uczestnictwa w transakcjach i ich zatwierdzania, to ilustrowała też pewien stan faktyczny: skoro książę miał kompetencje do czynności prawnych w weichbildzie np. oławskim, to przecież był władcą tej miejscowości i okręgu, ale czy było to księstwo oławskie? Ważny w kontekście tych rozważań jest dokument będący nadaniem wspólnego lenna książętom legnicko-brzeskim (nadanie takie zwane jest zasadą niedziału bądź władzy niedzielnej), który wystawiony został 21 V 1379 przez króla Waclawa IV na prośbę książąt brzeskich Ludwika i Henryka oraz legnickich Waclawa, wówczas biskupa lubuskiego, Ruprechta, Bolesława i Henryka, dziekana wrocławskiego, a dotyczył wszystkich ich księstw i posiadłości (*Herczogtume, Furstentume, Herscheft, Lande*)²⁸. Dyplom ten odnosił się do księstwa legnicko-brzeskiego (choć nazwa księstwa w nim nie pada) jako lenna tej linii Piastów. Ci byli jego wspólnymi spadkobiercami i posiadaczami (*als gemein Erben und Besiczern*). Konsekwencją tego było przede wszystkim traktowanie tego księstwa jako całości przy hołdach lennych książąt, bez wydzielania mniejszych władztw weichbildowych, które nader często były przedmiotem dynastycznych rozsad.

Historia licznych podziałów, scaleń oraz przemian terytorialnych księstwa legnicko-brzeskiego jest bardzo bogata, odkąd synowie Bolesława III – Waclaw I i Ludwik I – sprawowali wspólne rządy w księstwie legnickim w latach 1342–1345, po czym dokonali podziału na część legnicką Ludwika oraz część obejmującą Złotoryję, Lubin, Chojnow i Chocianów, która przypadła Waclawowi²⁹. Kolejny podział miał miejsce w 1359 r., kiedy Waclaw I otrzymał Legnicę, Złotoryję, Chocianów, a Ludwik I Lubin, Chojnow oraz połowę Brzegu i Oławy wraz z okręgami³⁰. Po śmierci Ludwika I w 1398 r. władztwo brzesko-lubińskie przejął jego syn Henryk VII, który zmarł rok później, wobec czego 22 X 1400 doszło do podziału dziedzictwa pomiędzy jego z kolei synów – Henryka IX, który otrzymał Oławę, Niemczę, Lubin i pół Chojnowa, a Ludwika II, któremu przypadł Brzeg z Kluczborkiem, Byczyną i Wołczynem³¹. Następny podział miał miejsce 13 XI 1420, po śmierci Henryka IX, między jego synów Ruprechta II, Waclawa III i Ludwika III, na mocy którego ten pierwszy otrzymał Lubin i Chojnow, a Waclaw i Ludwik – Oławę i Niemczę wraz z okręgami, które to terytoria po śmierci braci stały się posiadłościami Ludwika III³². Nie jest to wyliczenie wszystkich podziałów, jeśli jednak uznalibyśmy, że za każdym razem powstawały pełnoprawne „księstwa”, wówczas terytorium brzesko-legnickie byłoby najszybciej zmieniającym kształt i status polityczny obszarem w dziejach Śląska (a być może i Europy). Władcy tych tworzących się „zlepków weichbildowych” byli *duces Silesiae* – książętami Śląska³³ oraz władcami (*domini*) poszczególnych terytoriów, które nie stawały się automatycznie księstwami – do tego potrzebna była konfirmacja króla czeskiego, że dane terytorium jest *ducatus, principatus, Herczogtume* albo *Furstentume*, a takich w przypadku weichbildów księstwa legnicko-brzeskiego nie znamy. Nie występują też zgromadzenia stanowe tych rzekomych księstw³⁴.

²⁸ Tamże, nr 44, s. 345–346; K.R. Prokop, *Księstwo Legnickie w XIV wieku na tle ówczesnej sytuacji politycznej Śląska*, „Szkice Legnickie”, 24, 2003, s. 69; K. Schönwälder, *Die Piasten zum Brieg oder Geschichte der Stadt und des Fürstenthums Brieg*, t. 1, Brieg 1855, s. 189–190. Akt ten został potwierdzony 6 I 1383, kiedy król Waclaw odnowił lenno książąt legnickich Ruprechta i Bolesława oraz potwierdził ich wszystkie przywileje; zob. LuBU, nr 45, s. 346–347. Tego samego dnia przysięgę lenną wobec króla odnowił też książę Ludwik I; zob. tamże, nr 46, s. 347–348.

²⁹ LuBU, nr 27, s. 328–329.

³⁰ Tamże, nr 37, s. 337–341.

³¹ Tamże, nr 52, s. 352–354; UB, nr 601.

³² LuBU, nr 63, s. 366–368; zob. K. Jasiński, *Rodowód Piastów śląskich. Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziebiccy, głogowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*, wyd. 2 popr., Kraków 2007, tabl. I/5, I/6; K. Orzechowski, *Terytorialne podziały na Śląsku, III. Wiek XIV i XV*, „Kwartalnik Opolski”, 17, 1971, z. 4, s. 94–96; tenże, *Śląsk w przeszłości i jego terytorialne podziały*, w: K. Orzechowski, D. Przybytek, M. Ptak, *Dolny Śląsk. Podziały terytorialne od X do XX wieku*, Wrocław 2008, s. 49–50.

³³ M. Ptak, *Schlesien und seine Beziehungen zu Polen, Böhmen und dem Reich*, w: *Reiche und Territorien in Ostmitteleuropa. Historische Beziehungen und politische Herrschaftslegitimation*, red. D. Willoweit, H. Lemberg, München 2006, s. 44–46.

³⁴ Tenże, *Zgromadzenia stanowe księstwa brzeskiego (1311–1742)*, w: *Studia historycznoprawne*, red. A. Konieczny, AUWr., 1853, Prawo 249, Wrocław 1996, s. 39–105; tenże, *Zgromadzenia stanowe księstwa legnickiego (1311–1741)*, w: *Studia*

Jednak nawet praska kancelaria królewska miała problemy z terminologią dotyczącą władców owych terytoriów, o czym świadczy m.in. dokument z 12 VII 1438, w którym Albrecht Habsburg nazwał Ludwika III: *Herczog czu Lobin und czur Olow*, w innym zaś miejscu: *Herczog in Slesien czum Brige und czu Legnicz*³⁵, natomiast w dyplomie z 6 grudnia tego roku, potwierdzając przywileje księcia, nazwał go: *Ludwig Herczog zu Loben*³⁶. Nawet jeśli dokumenty królewskie uznają istnienie jakiegoś księcia panującego w kilku *weichbildach* na terenach księstwa legnicko-brzeskiego, nie określają ich jako księstwo, tylko np. jako kraj (*Land*)³⁷. Przykłady nazwania przez kancelarię królewską księstwami władztw *weichbildowych* występują rzadko i to dopiero w drugiej połowie XV w., np. 30 VI 1469 król Maciej Korwin nadał w lenno ks. Fryderykowi I (*Friederich Herczog in Schlesien zur Ligniz und Goldtberg*) księstwo legnicko-złotoryjskie z przynależnościami (*Fürstenthumb Ligniz und Goldtberg mit ihren Zugehörungen*)³⁸. Natomiast nazywanie władztw *weichbildowych* księstwami stosowane jest czasami w dokumentach wystawianych przez książąt i stany śląskie, np. wykazujące się pewną trwałością polityczną w okresie panowania Ludwika III oraz w połowie XV w. księstwo oławsko-niemczańskie (*Furstenthum Olow Nymptsch*) pojawiło się w dokumencie z 21 XII 1447³⁹ i 22 VIII 1452⁴⁰, w 1459 r. wystąpił zaś nawet starosta oławsko-niemczański⁴¹.

Istotne w tym kontekście jest twierdzenie Mariana Ptaka, że: „Księstwa Legnickie i Brzeskie miały od 1329 r. charakter książęcych lenn chorągiewnych (*Fahnlehen*), wieczystych, dziedzicznych w linii męskiej, nadanych książętom legnicko-brzeskim w 1379 r. do pospólnej ręki (*als gemein Erben*), czyli jako wspólne lenno (*Gesamtlehen, in Lehensweis zu gesambter Hand*). Lenno pospólnej ręki umożliwiała współrzędy (w formie niedziału ojca z synami albo braci) wszystkich książąt tej linii Piastów albo ich części, podział całego terytorium lenna między książętami tej linii na mniejsze księstwa oraz wzajemne dziedziczenie. Przeprowadzane podziały powodowały powstawanie nowych efemerycznych księstw (złotoryjskie 1354, 1441, lubińskie 1381, oławskie 1420, 1590), które jednak nie likwidowały księstw pierwotnych, lecz jedynie wprowadzały zmiany ich granic”⁴². Można zgodzić się z powyższym opisem za wyjątkiem ostatniego zdania – tytuły *weichbildowe* wskazują bowiem na to, że nie chodziło o powstawanie „efemerycznych księstw”, tylko „władztw”, w których panujący mieli tytuł księcia Śląska – *dux Slezie*⁴³.

Jeśli chodzi o tytuły napieczęte⁴⁴, to wykazują one znacznie mniejszą zmienność, co jest oczywiste choćby z powodów technicznych, jednak w przypadku książąt, których władza cechowała się stabilnością, jak Ludwik II, tytułatura dyplomatyczna i sfragistyczna są analogiczne. Źródła sfragistyczne wskazują, że w drugiej połowie XIV i na początku XV w. dominowała w linii Piastów legnicko-brzeskich tytułatura książęca. Natomiast wraz z kolejnymi podziałami oraz utrwalającym się zwyczajem politycznym także pieczęcie niosą tytuły *weichbildowe* – lubińskie, chojnowskie, oławskie, niemczańskie etc.,

historycznoprawne, red. A. Konieczny, AUWr., 2070, Prawo, 261, Wrocław 1998, s. 43–79; tenże, *Urzędy stanowe księstwa brzeskiego (1311–1742)*, w: *Studia historycznoprawne*, red. A. Konieczny, AUWr., 1953, Prawo, 256, Wrocław 1997, s. 19–46.

³⁵ LuBU, nr 88, s. 390.

³⁶ Tamże, nr 90, s. 391.

³⁷ Zob. tamże, nr 109, s. 405; nr 112, s. 406–407.

³⁸ Tamże, nr 162, s. 452–454.

³⁹ Tamże, nr 38, s. 528–530.

⁴⁰ Tamże, nr 136, s. 429.

⁴¹ Tamże, nr 156, s. 447–448.

⁴² M. Ptak, *Czy istniało Księstwo*, s. 16–17; zob. B. Czechowicz, *Wokół początków*, s. 10.

⁴³ W literaturze przedmiotu określa się te władztwa mianem księstw; zob. m.in.: B. Czechowicz, *Książęcy mecenat artystyczny na Śląsku u schyłku średniowiecza*, Wrocław 2005, s. 160–162, gdzie rozdz. pt. *Księstwo legnickie i brzeskie (oraz chojnowskie, lubińskie, oławskie i niemczańskie)*; K. Orzechowski, *Dzieje terytorium. Miejsce księstwa legnicko-brzeskiego w ustrojowych dziejach Śląska*, w: *Silesia numismatica*, s. 14–15; M. Ptak, *Ewolucja struktury terytorialno-administracyjnej Dolnego Śląska i województwa dolnośląskiego*, w: K. Orzechowski, D. Przybytek, M. Ptak, *Dolny Śląsk*, s. 170, 192.

⁴⁴ Wymienieni książęta nie bili natomiast w większości własnych monet (oprócz Ludwika II), stąd też ich legendy monetarne nie mogą służyć do porównań.

nie zawsze pokrywające się z tytułaturą dyplomatyczną oraz „historiograficzną”, pochodzącą z wydawnictw źródłowych i opracowań⁴⁵. Kwestie te wymagają jeszcze dalszych badań.

Zagadnienie definicji księstwa nie jest proste⁴⁶. Nie wydaje się, by dla jego uznania wystarczyło tylko pojawienie się partykularnej tytułatury książęcej w dokumentach i na pieczęciach. Co prawda jeszcze w pierwszej połowie XIV w. powstawały nowe księstwa⁴⁷, jednak już po 1348 i 1355 r., tzn. inkorporacji Śląska do Korony Czeskiej, ich tworzenie nie mogło być dziełem tylko wewnętrznej polityki dynastycznej, lecz wymagało królewskiej konfirmacji. Może na to wskazywać dość stabilny kształt podziału politycznego Dolnego Śląska pomiędzy XIV a XVIII w., gdzie największymi zmianami było powstanie w końcu XV w. księstwa wołowskiego oraz kilku wolnych państw stanowych, które były swoistymi quasi-księstwami.

Konkludując, stwierdzam, że tytułatura jest ważnym i niedocenianym w odniesieniu do Śląska tematem, który daje nowe pola interpretacji. Z analizy tytułów książąt brzeskich w dokumentach wpisanych do CVP wynika, że odnosi się ona do ich treści, a dokładnie do weichbildu-dystryktu, gdzie leżała miejscowość, której dotyczyła dana transakcja, co z kolei było potwierdzeniem kompetencji książęcej do jej przeprowadzenia bądź zatwierdzenia. Zjawisko używania tytułatury weichbildowej nasiliło się w latach 70. w kancelarii księcia Ludwika I, co widać w załączonej tabeli, kiedy wprowadzona została w księstwie legnicko-brzeskim zasada niedziału. Ukazana w niniejszym tekście zależność pomiędzy tytułaturą, która była wyrazem nie „ambicji”, lecz „kompetencji” książęcych, a treścią dokumentu oraz używanie tytułów weichbildowych przez książąt brzeskich nakazuje z większą ostrożnością podchodzić do kwestii istnienia mniejszych „księstw” w ramach kompleksu legnicko-brzeskiego tylko na podstawie tytułatury, ponieważ jest niemal pewne, że owe „księstwa” były dowolnie zestawianymi weichbildowymi władztwami zarządzanymi przez przedstawicieli tej linii Piastów. Dalszych badań wymaga odniesienie powyższych konkluzji do szerszego – ogólnośląskiego, a nawet środkowo-europejskiego kontekstu.

Należy mieć też na uwadze różne „poziomy” tytułatury książęcej, gdzie na pierwszym jest ta dyplomatyczna – najbardziej zmienna, powiązana z lennym systemem prawnym oraz bieżącymi obowiązkami książąt, następnie sfragistyczna – bardziej statyczna i dająca pewne podstawy do politycznych interpretacji, w końcu „historiograficzna”, pochodząca z wydawnictw źródłowych i literatury – nierzadko sprzeczna z dwoma pierwszymi, a jednak naukowo najszerzej wykorzystywana, co bardzo mocno zaburza obraz politycznego kształtu księstwa legnicko-brzeskiego. Mam nadzieję, że konkluzje zawarte w powyższym szkicu przyczynią się do zwiększenia klarowności rozważań nad tymi nader istotnymi kwestiami.

⁴⁵ Ostatnio pieczęcie Piastów legnicko-brzeskich wyczerpująco zestawiała I. Matejko-Peterka, *Książęta, pieczęcie i władza. Studium ze sfragistyki Piastów legnicko-brzeskich*, Warszawa 20166, s. 128–178. Poniżej tytułatura napieczętna książąt, których dokumenty nie znalazły się w kopiarzu CVP – zwraca uwagę jej rozbieżność z wersją „historiograficzną”. Ruprecht II, ks. lubiński (zm. 1431) – pieczęć herbowa, potwierdzona w użyciu w latach 1402–1428: S(*igillum*) + ruperti + duciS + bregen(*sis*) + fr(*atr*)iS ordi(*ni*)S + s(*an*)c(*ti*) joh(*an*)iS (nr 84, s. 168–169). Jan, ks. lubiński (ok. 1425–1453) – pieczęć herbowa, potwierdzona w użyciu w latach 1441–1453: S(*igillum*) ioh(*an*)iS * dei * gra(*tia*) / ducis * lobin(*en*)siu(*m*). Pieczęć herbowa, potwierdzona w użyciu w 1445 r.: S(*igillum*) + iohaniS + / + duciS + bregens(*is*) (nr 92, 93, s. 175–176). Henryk X, ks. chojnowski (ok. 1426–1452) – pieczęć herbowa, potwierdzona w użyciu w 1445 r.: S(*igillum*) + heinrici + / + duciS + bregens(*is*) (nr 95, s. 178). Warto też zwrócić uwagę na anachronizmy zawarte często w regestach bądź w odredakcyjnych i edytorskich tytułach dokumentów, w których książęta mają w wielu przypadkach nadawane tytuły niewystępujące w samym dyplomie. Na przykład wydawcy LuBU zatytułowali dokument z 19 IX 1452: *Vertrag zwischen Herzog Johann von Lüben und dem Kaiser*, kiedy w treści znajduje się następujący tytuł: *Wir Johans von gotis genoden herczog in Slesien zum Brige und Haynaw etc*; zob. LuBU, nr 138, s. 432; albo tytuł wydawców do dokumentu z 28 V 1451: *Die Herzöge Johann und Heinrich (X.) von Lüben rufen die Böhmisschen Herren an*, w treści zaś: *Wir Johans und Heinrich gebruder von gotis gnaden in Slezien herczoge und herren zum Brige Haynaw Stralen und Goltperg etc.*; zob. tamże, nr 119, s. 412.

⁴⁶ J. Rajman wskazywał liczne problemy z tym związane; zob. tenże, *Kilka uwag o tzw. księstwie siewierskim*, St. Hist., 32, 1989, z. 1, s. 135–142.

⁴⁷ K. Orzechowski, *Historia ustroju Śląska: 1202–1740*, AUWr, 2806, Wrocław 2005, s. 66–70.

Zestawienie tytułury książąt brzeskich w kopiarzu CVP

Ilustracji rozważań służyć ma poniższa tabela, w której, w układzie śródtytułów analogicznym do CVP, w poszczególnych rubrykach umieściłem tytuł danego władcy, miejscowość, do której odnosiło się nadanie bądź konfirmacja, rok wystawienia, imię notariusza, który dokument sporządził oraz dane o publikacjach (najczęściej w formie regestu) danego dyplomu. Od karty 307r (w tabeli od nr. 141), kiedy znika podział geograficzny, pojawia się zaś instytucjonalny, przy miejscowościach zamieszczam skróty nazw weichbildów-dystryktów, w których były położone. Przy poszczególnych książętach zestawiam w przypisach tytułurę występującą w legendach ich pieczęci, by umożliwić porównanie jej z tą występującą na dokumentach. Pogrubione zostały tytuły budzące wątpliwości interpretacyjne.

Nr	CVP, karta	Książę	Tytuł	Miejsce i czas	Notariusz	Edycja
				DYSTRYKT BRZESKI (DB)⁴⁸		
1.	79v	Ludwik I ⁴⁹	dux Slezie et dominus Bregensis	Cunradiswalde, 1367	Johannes	UHL, nr 660; UB, nr 268
2.	80r		dux Slezie, dominus Bregensis	Cunradiswalde, 1380	Thomas de Gobin	UHL, 867
3.	80r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Cunradiswalde, 1393	Thomas de Gobin	UHL, 1084
4.	81v		dux Slezie et dominus Bregensis et Olaviensis	Cunradiswalde, Lawkowicz, 1376	Thomas de Gobin	UHL, 901
5.	83r		dux Slezie, dominus Bregensis	Conradswalde, 1381	Thomas de Gobin	UHL, 921
6.	86v–87r		dux Slezie, dominus Legnicensis, Bregensis, Lubinensis	Pampicz, 1358	Johannes	UHL, 113; <i>Regesty śląskie</i> , t. 4: <i>1358–1359</i> , red. W. Korta, Wrocław 1992, nr 183
7.	87r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Pampicz, 1364	Johannes	UHL, 513
8.	88r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Pampicz, 1370	Johannes	UHL, 694
9.	88v–89r		dux Slezie, dominus Bregensis	Pampicz, 1374	Johannes	UHL, 769; UB, 358
10.	92r		Herzog in Schlesien, Herr zum Brige	Pampicz, 1379	Nicolaus	UHL, 911

⁴⁸ Poniżej miejscowości występujące w poszczególnych działach CVP w układzie alfabetycznym wraz z wersją nazwy niemiecką i polską w nawiasie. **Brigensis districtus**: *Alczenaw* (Alzenau, Olszanka), *Behemisdorff* (Böhmischdorf, Czeska Wieś), *Bertilsdorff* (Bärzdorf, Bierzów), *Bresin* (Briesen, Brzezina), *Buchawsen* (Buchitz, Buszyce), *civitas Bregensis* (Brieg, Brzeg), *Creysewicz* (Kreisewitz, Krzyżowice), *Cunradiswalde*, *Conradswalde* (Konradswaldau, Przylesie), *Czindal* (Zindel, Młodoszowice), *foresta Bregensis*, *Gerisdorff* (Giersdorf, Gierszowice), *Jankowicz* (Gross Jenkwitz, Jankowice Wielkie), *Jonsdorff* (Johnsdorf, Janów), *Lauckewicz*, *Lawkowicz* (Laugwitz, Łukowice Brzeskie), *Lossaw* (Lossen, Łosiów), *Manskchicz* (Mangschütz, Mąkoszyce), *Michelaw* (Michelau, Michałów), *Michilwicz*, *Michelwitz* (Michelwitz, Michałowice), *Novavilla*, *Newdorff* (Groß Neudorf, Koscierzyce), *opidum Lewin* (Löwen, Lewin Brzeski), *Pampicz* (Pampitz, Pępice), *Paulaw* (Paulau, Pawłów), *Pogrelle*, *Pogrell* (Pogarell, Pogorzela), *Roskowicz*, *Roskowitz* (Raschwitz, Roszkowice), *Scheidelwicz*, *Scheidelwitz* (Scheidelwitz, Szydłowice), *Schonaw* (Schönau, Obórki), *Stobrau*, *Stoberau*, *Stobrow* (Stoberau, Stobrawa), *Swanewicz*, *Swanewitz* (Schwanowitz, Zwanowice), *Tempilfelt* (Tempelfeld, Owczary).

⁴⁹ Pieczęć herbowa (hełmowa), potwierdzona w użyciu w latach 1337–1339: S'(IGILLUM) • LVDWICI • [DEI] [GR]A(TIA) • DVC'(IS) • SL'(ESI)E. Pieczęć herbowa (hełmowa), potwierdzona w użyciu w latach 1342–1397: S'(IGILLUM) • LVDWICI • DEI GRA(TIA) • DVCIS • SL'(ES)IE. Pieczęć herbowa (hełmowa), potwierdzona w użyciu w latach 1344–1346: SIGILLUM + LUDWICI + DUCIS + LIGNICENSIS. Pieczęć popiersiowa, niepotwierdzona w użyciu: Sigillum ludwici dei gra(tia) duciS Slesie et domini bregenSiS; zob. I. Matejko-Peterka, *Książęta, pieczęcie i władza*, nr 35–38, s. 128–131.

Nr	CVP, karta	Książę	Tytuł	Miejsce i czas	Notariusz	Edycja
11.	92v		dux Slezie, dominus Bregensis	Pampicz, 1396	Thomas de Gobin	UHL, 1151
12.	92v–93r		dux Slezie dominus Bregensis	Pampicz, 1397	Thomas de Gobin	UHL, 1184
13.	96r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Schonaw, 1383	Thomas de Gobin	UHL, 938
14.	96v–97r		dux Slezie, dominus Bregensis	Schonaw, 1384	Thomas de Gobin	UHL, 965
15.	99v–100r		dux Slesie, dominus Bregensis	Schonaw, 1387	Thomas de Gobin	UHL 990; UB, 488, 1648
16.	104r		dux Slezie, dominus Bregensis	Lauckewicz, 1384	Thomas de Gobin	UHL, 960
17.	112r–v		dux Slezie, dominus Bregensis et Lubinensis	Michelwitz, 1360	Johannes	UHL, 249; UB, 189; <i>Regesty śląskie</i> , t. 5: 1360, red. W. Korta, Wrocław 1992, nr 249
18.	112v–113r		dux Slezie, dominus Bregensis et Lubinensis	Michelwitz, 1367	Hermannus	UHL, 646; UB, 263
19.	113r		dux Slezie, dominus Bregensis et Lubinensis	Michelwitz, 1367	Hermannus	UHL, 648; UB, 265
20.	113v		dux Slezie, dominus Bregensis	Michelwitz, 1367	Hermannus	UHL, 647; UB, 264
21.	114r		dux Slezie, dominus Bregensis	Michelwitz, 1368	Johannes	UHL, 666; UB, 277
22.	114r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Michelwitz, 1371	Thomas de Gobin	UHL, 710
23.	114v–115r		dux Slezie, dominus Bregensis	Michelwitz, 1372	Johannes	UHL, 724; UB, 335
24.	115r–v		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Michelwitz, 1377	Thomas de Gobin	UHL, 820
25.	115v–116r		dux Slezie, dominus Bregensis atque Olaviensis	Michilwicz, 1377	Thomas de Gobin	UHL, 819
26.	116r–v		dux Slezie et dominus Bregensis et Olaviensis	Michelwicz, 1379	Johannes	UHL, 847; UB, 420
27.	116v–117r		dux Slezie, dominus Bregensis	Michelwitz, 1382	Thomas de Gobin	UHL, 933; UB, 1639
28.	117v		dux Slezie, dominus Bregensis	Michelwitz, 1395	Thomas de Gobin	UHL, 1135
29.	126r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Stobraw, Swanewicz, 1380	Thomas de Gobin	UHL, 877
30.	126v–127r		dux Slezie, dominus Bregensis	Stobraw, Swanewicz, 1381	Thomas de Gobin	UHL, 920
31.	127r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Stobraw, 1384	Thomas de Gobin	UHL, 957
32.	127v–128r		dux Slezie, dominus Bregensis	Stobraw, Swanewicz, 1385	Thomas de Gobin	UHL, 977; UB, 1642

Nr	CVP, karta	Książę	Tytuł	Miejsce i czas	Notariusz	Edycja
33.	135r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Bresin, 1385	Thomas de Gobin	UHL, 972
34.	135v		dux Slezie, dominus Bregensis	Bresin, 1386	Thomas de Gobin	UHL, 983
35.	143v		dux Slezie, dominus Bregensis	Alczenaw, 1381	Thomas de Gobin	UHL, 923
36.	143v–144r		dux Slezie, dominus Bregensis	Alczenaw, 1385	Thomas de Gobin	UHL, 975
37.	147r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Mankschicz, 1377	Thomas de Gobin	–
38.	147v–148r; 364r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Mankschicz, Roskowitz, 1396	Thomas de Gobin	UHL, 1156
39.	152v		dux Slezie, dominus Bregensis	Foresta, 1390	Thomas de Gobin	UHL, 1034
40.	153r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Michelwitz, Scheidelwitz, 1392	Thomas de Gobin	UHL, 1059
41.	178r–v		Herzog in Schlesien Herr zum Brige	Pogrell, Michelaw, 1391	Nicolaus von Rosenkirche	UHL, 1049; UB 533
42.	184r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Lauckewicz, 1369	Johannes	UHL, 889
43.	185r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Michilwitz, 1365	Johannes	UHL, 599; UB, 251
44.	187v		dux Slezie, dominus Bregensis	Stoberau, Schwanowitz, 1395	Thomas de Gobin	UHL, 1134
45.	80v–81r	Ludwik II ⁵⁰	dux Slezie et dominus Bregensis	Cunradiswalde, 1408	Franciscus Briger	–
46.	93r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Pampicz, 1407	Franciscus Briger	–
47.	94v		dux Slezie, dominus Bregensis	Pampicz, 1404	Franciscus Briger	–
48.	100r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Schonaw, 1403	Franciscus Briger	–
49.	100v–101r		dux Slezie, dominus Bregensis	Schonaw, 1403	Franciscus Briger	–
50.	101r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Schonaw, Swanowicz 1406	Franciscus Briger	–
51.	104v–105r		Herzog in Slezien, Herr zum Brige	Lawkowicz, 1402	Franciscus Briger	–
52.	105r–v		Herzog in Slezien, Herr zum Brige	Lawkowicz, 1402	Franciscus Briger	–
53.	105v–106r		Herzog in Slezien, Herr zum Brige	Lawkowicz, 1409	Franciscus Briger	–

⁵⁰ Pieczęć herbowa, potwierdzona w użyciu w latach 1402–1436: S(*igillum*) • ludwici • duci/S • bregensiS. Pieczęć piesza, potwierdzona w użyciu w latach 1411–1435: Sigillum * lodwici * secu(n)di * d(e)i * gr(ati)a * duc(is) * / * slezie * et * d(omi)ni * legniczensiS * et * bregensiS. Pieczęć herbowa, potwierdzona w użyciu w latach: 1420–1436: S(*igillum*) * ludwici • duc(is) et • dom(in)i • legnicz(en)sis) • ac • breg(ensis); zob. I. Matejko-Peterka, *Książęta, pieczęcie i władza*, nr 78–80, s. 163–165.

Nr	CVP, karta	Książę	Tytuł	Miejsce i czas	Notariusz	Edycja
54.	106r		Herzog in Slezien, Herr zum Brige	Lawkowicz, 1409	Franciscus Briger	–
55.	109r		Herzog in Slezien, Herr zum Brige	Lawkowicz, 1411	Franciscus Briger	–
56.	117v		Herzog in Slezien, Herr zum Brige	Michelwitz, 1409	Franciscus Briger	–
57.	121v		Herczog in Slezien, zum Brige und czu Legnicz	Michelwitz, 1436	Wilbalt Luyten	–
58.	122v		Herczog in Slezien, Herre zum Brige und czu Legnicz	Novavilla, 1421	Johannes Bawde	–
59.	128r–129r		Herzog in Slezien und Herre zum Brige	Schonaw, Swanewicz, Stobraw, 1408	Franciscus Briger	UB, 664
60.	129v–130r		Herzog in Slezien und Herre zum Brige	Swanewicz, Stobraw, 1412	Franciscus Briger	–
61.	136r–136v		dux Slezie, dominus Bregensis	Jonsdorff, Newdorff, 1407	Franciscus Briger	–
62.	137r		dux Slezie, dominus Bregensis	Jonsdorff, Newdorff, 1408	Franciscus Briger	–
63.	138v		dux Slezie, dominus Bregensis	Tempilfelt, Czindal, Bertilsdorff, 1400	Wenczeslaus de Qualkendorff	–
64.	145r–v		Herzog in Slezien und Herre zum Brige	Schonaw, 1419	Johannes Bawde	–
65.	154v		Herzog in Slezien zum Brige und zu Liegnicz	Jonsdorff, Newdorff, Alczenaw, 1420	Johannes Bawde	–
66.	178v–179r		dux Slezie et dominus Bregensis	Pogrell, Brieg, 1414	Franciscus Briger	–
67.	179r–180r		Herzog in Schlesien Herre zum Brige	Pogrell, Michelaw, 1419 ⁵¹	Johannes Bawde	UB, 820
68.	183r		in Schlesien Herzog Herre zum Brige	Schonaw, 1411	Franciscus Briger	–
69.	184v–185r		Herzog in Schlesien, Herre zum Brige	Lauckewicz, 1407	Franciscus Briger	–
70.	190v–191r		Herzog in Schlesien und Herre zum Brige	Lauckewicz, 1419	Johannes Bawde	–
71.	191r		Herzog in Schlesien zum Brige und zu Legnicz	Lauckewicz, 1423	Johannes Bawde	–
72.	102v–103r	Mikołaj I	Herzog zu Oppal, Obirstenglogaw und Brieg	Begerdorff (?), 1466	Johannes	–

⁵¹ Na k. 180v–187v załączony został suplement, w którym przepisujący zamieścił dokumenty dotyczące niektórych miejscowości dystryktu brzeskiego już wzmiankowanych, które to najwyraźniej mu umknęły i zostały dopisane ponownie: *Suppleciones literarum Bregensis districtus que tunc non habebantur ad manum cum premissa copiabantur ideo in fine copiarum eiusdem districtus sunt inscripte singule sub suis literis numero et locis applicate.*

Nr	CVP, karta	Książę	Tytuł	Miejsce i czas	Notariusz	Edycja
73.	109v		Herzog in Slezien und Herre zum Brige zu Oppoln	Laukewicz, 1457	Paulus Sculteti	–
74.	120v–121r		Herzog zu Oppul, Obirstenglogaw und Brieg	Michelwitz, 1463	Conrad Kozlowsky	–
75.	121r		Herzog in Slezien und Herre zu Oppol und zum Brige	Michilwicz, 1451	Janke Bestseller?	–
76.	122r		Herzog in Slezien, Herre zu Oppoln und zum Brige	Michilwicz, 1459	Paulus Sculteti	–
77.	125r		Herzog in Slezien, zu Oppol, Brige	Creysewicz, 1457	Nicolaus von der Olsen	–
78.	192v–193r	Jan II, Mikołaj II	Herczogen in Slezien zu Oppol, Obirstenglogaw, Brieg	Laukewicz, 1477	Jacobus Wierusch	–
79.	194r–v		Herczogen in Slezien zu Oppol, Obirstenglogaw, Brieg	fürstliche Forsten Brigischin Landis, 1479	Gunther zu Oppol	–
				DYSTRYKT OŁAWSKI (DO) ⁵²		
80.	198v	Katarzyna ⁵³	ducissa Slezie et domina Bregensis	Peyskeraw, Swoykaw, 1352	Johannes	–
81.	199r		ducissa Slezie et domina Bregensis	Swoykaw, 1358	Johannes	–
82.	199v–200r	Ludwik I	Herzog in Slezie unde here zum Brige und in Lobyn	Peiskerau, Swoykow, 1360	brak notariusza	UHL, 242; <i>Regesty śląskie</i> , t. 5, nr 203
83.	200r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Peiskerau, 1362	Johannes	UHL, 430
84.	200v–201r		dux Slezie, dominus Bregensis	Peyskeraw, 1364	Johannes	UHL, 530
85.	201r–v		Herzog in Schlesien und Herr zum Briege	Peiskerau, 1373	Petir von dem Bunczlaw	UHL, 760
86.	201v–202r		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Peiskerau, 1374	Thomas de Gobin	UB, 1626

⁵² **Olaviensis districtus**: *Bresemir, Bresmir* (Wüstebriese, Brzezimierz), *civitas Olaviensis* (Ohlau, Oława), *Cunraczkowicz* (Kunert, Konracikowice), *Czedlitz* (Zedlitz, Siedlce), *Ewlenдорff* (Eulendorf, Gostkowice), *Frawenhayn* (Frauenhain, Chwalibożyce), *Ganschicz* (Gunschwitz, Gęsice), *Gawla, Gawlaw* (Gaulau, Gułów), *Goswindsdorff, Goyswindsdorf* (Giesdorf, Godzinowice), *Gunczschitz* (Gunschwitz, Gęsice), *Gustenaw, Gostenow* (Gusten, Goszczyna), *Hackerichten, Hackericht* (Höckricht, Jędrzychowice), *Jacobyn* (Jakobine, Jakubowice), *Jeczdorff* (Jätzdorf, Jaczkowice), *Kawraw, Kowrow, Kuraw* (Kauern, Kurów), *Leyselicz* (Leisewitz, Lizawice), *Minkenaw* (Minken, Minkowice Oławskie), *Nemyn, Namyn* (Niehmen, Niemil), *Peyskeraw, Peiskerau* (Peiskersdorf, Piskorzów), *Rawenczawn* (Rattwitz, Ratowice), *Swoykaw, Swoykow, Schwoike* (Schwoika, Swojków), *Thomasskirche* (Thomasskirch, Domaniów).

⁵³ Pieczęć tronowa, potwierdzona w użyciu w latach 1348–1354: S(IGILLUM) : KAT(H)ERINE • DEI • GRATIA : DVCIS(S)E • SL(ESI)E DOM(INE) : BRI(G)EN(SIS). Pieczęć tronowa, potwierdzona w użyciu w latach 1356–1357: S'(IGILLUM) • KAT(H)ERINE • DEI • GRA(TIA) • DVCISSE • SL'(ESI)E D(OMI)NE • BREGE(NSIS); zob. I. Matejko-Peterka, *Książęta, pieczęcie i władza*, nr 28, 29, s. 122–123.

Nr	CVP, karta	Książę	Tytuł	Miejsce i czas	Notariusz	Edycja
87.	202r–v		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Peyskeraw, 1374	Thomas de Gobin	UHL, 897
88.	202v–203r		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Peiskerau, Swoykow, 1375	Thomas de Gobin	UHL, 792
89.	203r		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Peiskerau, 1375	Thomas de Gobin	UHL, 794
90.	204r		Herzog in Slesien, Herr zum Brige und zur Olau	Peiskerau, 1376	Thomas de Gobin	UHL, 811; UB, 376
91.	208v–209r		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Swoykaw, 1387	Thomas de Gobin	UHL, 998
92.	209v		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Schwoike, 1388	Thomas de Gobin	UHL, 1017
93.	210r		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Schwoike, 1389	Thomas de Gobin	UHL, 1021
94.	210v		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Schwoike, 1395	Thomas de Gobin	UHL, 1137
95.	211v–212r		dux Slezie, dominus Bregensis et Lubinensis	Goswindsdorf, 1358	Johannes	UHL, 106
96.	212r–v		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Goswindsdorf, 1377	Thomas de Gobin	UHL, 905; UB 399
97.	215r–v		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Goswindsdorf, 1378	Johannes	–
98.	216r–v		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Bresmir, 1374	Johannes	UHL, 774; UB 359
99.	216v–217r		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Bresmir, 1380	Thomas de Gobin	UHL, 914; UB 1637
100.	218v–219r		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Bresmir, 1377	Thomas de Gobin	UHL, 903
101.	220r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Gawlaw, 1363	Johannes	UHL, 503
102.	220v–221r		dux Slezie, dominus Bregensis atque Olaviensis	Gawlaw, 1377	Johannes	UHL, 907
103.	221v–222r		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Gostenow, 1378	Thomas	UHL, 833
104.	227r–v		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Namyn, 1384	Thomas de Gobin	UHL, 956
105.	228r		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Jeczdorff, 1376	Thomas de Gobin	UHL, 810; UB 375
106.	234r–v		dux Slezie, dominus Bregensis atque Olaviensis	Jacoby, 1378	Thomas de Gobin	UHL, 841
107.	234v–235r		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Jacoby, 1383	Thomas de Gobin	UHL, 944
108.	235v–236r		dux Slezie, dominus Bregensis	Kawraw, 1373	Johannes	UHL, 892
109.	236v–237r		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Kowrow, 1375	Thomas de Gobin	UHL, 795
110.	237r–238r		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Kawraw, 1388	Thomas de Gobin	UHL, 1011

Nr	CVP, karta	Książę	Tytuł	Miejsce i czas	Notariusz	Edycja
111.	238r–v		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Kawraw, 1393	Thomas de Gobin	UHL, 1087; UB, 545
112.	238v–239r		dux Slezie, dominus Bregensis atque Olaviensis	Kawraw, 1367	Johannes	UHL, 906
113.	243r–v		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Goyswindsdorf, 1379	Thomas de Gobin	UHL, 854
114.	243v–244r		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Goyswindsdorf, 1374	Johannes	UHL, 779; UB, 360
115.	244r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Goswindsdorff, 1389	Nicolao de Rosynkirche	UHL, 1019; UB, 1650
116.	245r		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Leyselicz, 1387	Thomas de Gobin	UHL, 995
117.	249v–250r		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Czedlitz, 1368	Johannes	UHL, 888
118.	250r–v		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Cunraczkowicz, 1372	Thomas de Gobin	UHL, 891
119.	222r–v	Henryk IX ⁵⁴	dux Slezie, dominus Lobinensis et Olaviensis	Gostenaw, 1404	Vincentius Jesschin	–
120.	223r		dux Slezie, dominus Lobinensis atque Olaviensis	Minkenaw, 1401	Henricus Schurgast	–
121.	230r–v		dux Slezie, dominus Lobinensis atque Olaviensis	Tomaskirche, 1400	Henricus Schurgast	–
122.	231v–232r		dux Slezie, dominus Lobinensis atque Olaviensis	Czobczicz, Hackericht, 1404	Vincentius Jesschin	–
123.	228v–229r		Henricus et Lodovicus fratres Slezie duces domini Bregensis atque Olaviensis	Tomaskirche, 1400	Henricus Schurgast	–
124.	246r–v	Ludwik III ⁵⁵	Herzog in Slezien Herre zur Olaw und zu Nympecz	Leyselicz, 1426	Andreas Holatsch	–
				DYSTRYKT NIEMCZAŃSKI (DN)⁵⁶		
125.	254r–v	Ludwik I	dux Slezie, dominus Bregensis et Nimpczensis	Poseritz, 1389	Thomas de Gobin	UHL, 1025

⁵⁴ Pieczęć herbowa, potwierdzona w użyciu w latach 1398–1408: S(IGILLUM) DVC(IS) HENRICI • IVNIOR(IS) • D(E)I • GRA(TIA) • D(O)M(INI) • I(N) • CRVCIB(UR)G. Pieczęć herbowa, potwierdzona w użyciu w latach 1404–1419: S(igillum) : heinrici : duciS : bre/gen(sis) et : d(omi)ni : lobinen(sis); zob. I. Matejko-Peterka, *Książęta, pieczęcie i władza*, nr 76–77, s. 161–162.

⁵⁵ Pieczęć herbowa, potwierdzona w użyciu w latach 1423–1439: S(igillum) * lodwici * duciS / olaien(sis) * (et) * nympe(ze)n(sis). Znane są też dwie pieczęcie wspólne Ludwika III i jego brata Waclawa III: pieczęć herbowa, potwierdzona w użyciu w latach 1420–1422: S(igillum) + wenczlai + et + lodwici + ducum + olaien(sis) + et + ny(mpczensis) oraz pieczęć herbowa, potwierdzona w użyciu w latach 1423–1427: S(igillum) * wenczlai * (et) * lodwici / ducu(m) * olaien(sis) * (et) * nympe(ze)n(sis); zob. I. Matejko-Peterka, *Książęta, pieczęcie i władza*, nr 86–88, s. 170–172.

⁵⁶ **Nymptschensis districtus**: *Poseritz* (Poseritz, Pożarzyce), *Rudilsdorff* (Rudelsdorf, Radzików).

Nr	CVP, karta	Książę	Tytuł	Miejsce i czas	Notariusz	Edycja
126.	256r–v	Henryk IX	Herzog in Slezien, Herre zu Lobin und zu Nymptsch	Rudilsdorff, 1403	Vinzentius Jesschin	–
127.	256v–257r	Małgorzata ⁵⁷	in Slezien Herzoginne und Fraw zur Olaw und Nymptcz	Rudilsdorff, 1453	Jeronimus von Sagan	–
				DYSTRYKT LUBIŃSKI (DL) ⁵⁸		
128.	259v–260r	Henryk IX	dux Slezie, dominus Lobinensis et Olaviensis	Grossen Kirchen, 1403	Vincentius Jesschin	–
				DYSTRYKT KLUCZBORSKI (DK) ⁵⁹		
129.	270v–271v	Ludwik I	dux Slezie, dominus Bregensis et Creuczburgensis	Schonefelt, 1383	Thomas de Gobin	UHL, 953
130.	268v–269r	Ludwik II	dux Slezie, dominus Bregensis atque Crewczburgensis	Schonefelt, 1406	Franciscus Briger	–
131.	269r–270r		Herzog in Slezien, Herre zum Brige und zu Krewczburg	Schonfelt, 1408	Franciscus Briger	UB, 1663
132.	270r–v		Herzog in Slezien, Herre zum Brige und zu Krewczburg	Schonfelt, 1408	Franciscus Briger	UB, 1664
				DYSTRYKT WOLCZYŃSKI (DW) ⁶⁰		
133.	274r	Ludwik I	dux Slezie, dominus Bregensis et Cunczenstatensis	Kunczenstadt, 1387	Thomas de Gobin	UHL, 1001
134.	275r	Henryk VII ⁶¹	Herzog in Slezien, Erbling zum Brige, Herre zu Kreuzburg und zu Bytschin	Gottirsdorff (DK) ⁶² , 1397	Henricus Schurgast	–

⁵⁷ Pieczęć herbowa, potwierdzona w użyciu w latach 1439–1454: Sigillum marg[arethe] + du[c]isse + olaiensis + et + nymptzensis. Pieczęć herbowa, potwierdzona w użyciu w 1441 r.: Sigillum margarethe * ducisse * lobinensis * olaiensis * et * nymptzen(sis); zob. I. Matejko-Peterka, *Książęta, pieczęcie i władza*, nr 89–90, s. 173–174.

⁵⁸ **Lobinensis districtus:** *Grossen Kirchen* (Gross Kirchen, Krzeczyn Wielki).

⁵⁹ **Crewczburgensis districtus:** *Schonefelt* (Schönfeld, Krzywiczyny).

⁶⁰ **Cunczenstatensis districtus:** *Bertilsdorff* (Berthelschütz, Unieszów), *Dawczaw* (Groß Deutschen, Duczów Wielki albo Klein Deutschen, Duczów Mały), *Gottirsdorff* (Gottersdorf, Gotartów), *Kunczenstadt* (Konstadt, Wolczyn), *Polnischen Wyrbitz* (Polnisch Würbitz, Wierzbica Górna), *Redewicz* (być może Rechwitz, Kołaczek).

⁶¹ Pieczęć herbowa, niepotwierdzona w użyciu. Za literaturą, 1372 r.: S'(IGILLUM) . H(E)NR(I)CI . DEI . GRA(TIA) . DVCIS . SL'(ES)JE . D(OMI)NI . BREGE(NSIS). Pieczęć herbowa, potwierdzona w użyciu w latach 1381–1398: DOMINUS HENRICUS / DUX SL(ES)(E) D(OMI)N(U)S BREGENSIS; zob. I. Matejko-Peterka, *Książęta, pieczęcie i władza*, nr 48–49, s. 139–140.

⁶² Gotartów leży w dystrykcie kluczborskim, co zaznaczone zostało w dokumencie. Ulokowanie dokumentu dotyczącego tej miejscowości w dziale wolczyńskim jest błędem kopiującego.

Nr	CVP, karta	Książę	Tytuł	Miejsce i czas	Notariusz	Edycja
135.	273r	Ludwik II	Herzog in Slezien, Herre zum Brige und zur Kunczenstadt	Dawczaw, Redewicz, 1402	Franciscus Briger	–
136.	273v		Herzog in Slezien, Herre zum Brige und zur Kunczenstadt	Dawczaw, Redewicz, Polnischen Wyrbicz, 1405	Franciscus Briger	–
137.	274v		dux Slezie, dominus Bregensis et Cunczenstatensis	Kunczenstadt, 1409	Franciscus Briger	x
138.	275r–v		dux Slezie, dominus Bregensis et Cunczenstatensis	Bertilsdorff, 1406	Franciscus Briger	x
				DYSTRYKT BYCZYŃSKI (DBycz.) ⁶³		
139.	277v	Ludwik I	dux Slezie, dominus Bregensis et Bytschinensis	Bresenicz, 1393	Nicolaus de Rosenkirche	UHL, 1090
140.	280v–281r		dux Slezie dominus Bregensis et Olaviensis	Ottag (DO) ⁶⁴ , 1388	Thomas de Gobin	UHL, 1013; <i>Die Schlesische Oderschiffahrt in Vorpreeussischer Zeit</i> , w: <i>Codex Diplomaticus Silesiae</i> , t. 17, red. K. Wutke, Breslau 1896, s. 10
				DEKANAT BRZESKI ⁶⁵		
141.	307v–308r	Ludwik I	dux Slezie, dominus Bregensis	Liednitz (DB), 1384	Thomas de Gobin	UB, 1641
142.	308v–309r		dux Slezie, dominus Bregensis et Lobinensis	Peczendorff (DL), 1390	Nicolaus de Rosenkirche	UHL, 1036
143.	317v		dux Slezie, dominus Bregensis atque Olaviensis	Bresmir (DO), 1371	Johannes	UHL, 708; UB 313
				KUSTODIA BRZESKA ⁶⁶		
144.	323r–v	Ludwik I	dux Slezie, dominus Bregensis atque Olaviensis	Swoykaw (DO), 1379	Johannes	UHL, 848; UB, 424
146.	336r–v	Ludwik I	dux Slezie et dominus Bregensis	Goy (DO), Swanewicz (DB), 1364	Johannes	UHL, 885

⁶³ **Bytschinensis districtus:** *Bresenicz* (być może Bürgsdorf, Brzezinki).

⁶⁴ *Ottag* (Neu Ottag, Nowy Otok, dziś dzielnica Oławy). Ulokowanie dokumentu dotyczącego tej miejscowości w dziale byczyńskim jest błędem kopiującego.

⁶⁵ **Decanatus Bregensis:** *Bresmir* (Wüstebriese, Brzezimierz), *Liednitz* (Liednitz, Lednica), *Peczendorff* (Petschkendorf, Pieszków).

⁶⁶ **Custodie Bregensis:** *Swoykaw* (Schwoika, Swojków).

Nr	CVP, karta	Książę	Tytuł	Miejsce i czas	Notariusz	Edycja
				PREBENDY ⁶⁷		
147.	336v–337r		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Schockwitz und Czeditz (DO), 1389	Thomas de Gobin	UHL, 1020
148.	338r–v		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Peiskerau (DO), 1384	Thomas de Gobin	UHL, 962
149.	345r–v		dux Slezie, dominus Bregensis atque Olaviensis	Gustenaw (DO), 1372	Johannes	UHL, 722; UB, 333, 1623
150.	337r–v	Henryk IX	dux Slezie, dominus Lobinensis et Olaviensis	Rosenhayn (DO), 1402	Vincentius Jesschin	–
151.	342r–v	Ludwik II	dux Slezie et dominus Bregensis	Jonsdorff (DB), 1414	Johannes Schonaw	–
				WIKARIE ⁶⁸		
152.	346v–347r	Ludwik I	dux Slezie, dominus Bregensis	Gryningen (DB), 1369	Johannes	UHL, 671
153.	349r–v		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Gansincicz (DO), 1376	Thomas de Gobin	UHL, 816; UB, 381; G. Stenzel, <i>Scriptores rerum silesiacarum</i> , t. 1, Breslau 1835, s. 145, przyp. 3
154.	349v–350r		dux Slezie, dominus Bregensis atque Olaviensis	Gansincicz (DO), 1362	Johannes	UHL, 389
155.	353v–354r		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Goy (DO), 1373	Thomas de Gobin	UHL, 761; <i>Katalog dokumentów przechowywanych w archiwach państwowych Dolnego Śląska</i> , t. 5: 1366–1379, Wrocław 1991, nr 442
156.	361v–362r		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Michilwicz (DB), 1372	Thomas de Gobin	UHL, 890
157.	362v–363v		dux Slezie, dominus Bregensis	Michelwitz (DB), 1375	Thomas de Gobin	UHL, 898
158.	363v–364r		dux Slezie, dominus Bregensis	Michilwicz (DB), 1375	Thomas de Gobin	J. Heyne, <i>Dokumentierte Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau</i> , t. 2, Breslau 1864, s. 658–659, przyp. 4

⁶⁷ **Prebendae:** *Czedlitz* (Zedlitz, Siedlce), *Goy* (Goy, Gaj Oławski), *Gustenaw* (Gusten, Goszczyna), *Jonsdorff* (Johnsdorf, Janów), *Peiskerau* (Peiskersdorf, Piskorzów), *Rosenhayn* (Rosenhain, Godzikowice), *Schockwitz* (Schockwitz, Szostakowice), *Swanewicz* (Schwanowitz, Zwanowice).

⁶⁸ **Vicariae:** *Buchawsen* (Buchitz, Buszyce), *Cunradiswalde* (Konradswaldau, Przylesie), *Gansincicz* (Gunschwitz, Gęsice), *Goy* (Goy, Gaj Oławski), *Gryningen* (Grüningen, Zielecice), *Jacobsdorff* (Jakobsdorf, Jakubowice), *Jenkewicz* (Klein Jenkwitz, Jankowice Małe), *Jonsdorff* (Johnsdorf, Janów), *Kantersdorff* (Kantersdorff, Kantorowice), *Lossaw* (Lossen, Łosiów), *Manskchicz* (Mangschütz, Mąkoszyce), *Michilwicz*, *Michelwitz* (Michelwitz, Michałowice), *Minckenaw* (Minken, Minkowice Oławskie), *Rosenthal* (Rosenthal, Różyna), *Roskowicz*, *Roskowitz* (Raschwitz, Roszkowice), *Rudilsdorff* (Rudelsdorf, Radzików).

Nr	CVP, karta	Książę	Tytuł	Miejsce i czas	Notariusz	Edycja
159.	364r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Mankschicz, Roskowitz (BD), 1396	Thomas de Gobin	UHL, 1156
160.	367v–368r		dux Slezie, dominus Bregensis	Rosenthal, Lossaw, Buchawsen (DB), 1394	Thomas de Gobin	UHL, 1125; UB, 557
161.	377r–v		dux Slezie, dominus Bregensis atque Olaviensis	Jenkewicz (DO), 1378	Johannes	UHL, 910
162.	378r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Michelwitz (DB), 1383	Thomas de Gobin	UHL, 935
163.	371r–v	Henryk IX	dux Slezie, dominus Lobinensis et in Nymptsch	Rudilsdorff (DN), 1403	Vincentius Jesschin	–
164.	382v–383r		dux Slezie, dominus Olaviensis et Lobinensis	Minckenaw (DO), 1409	Johannes Passek	–
165.	369r	Ludwik II	dux Slezie, dominus Bregensis	Jonsdorff (DB), 1413	Franciscus Briger	–
166.	370r–v		Herzog in Slezien, Herre zum Brige und Erbling zu Legnitz	Roskowitz (DB), 1419	Johannes Bawde	–
167.	372r		dux Slezie, dominus Bregensis	Jacobsdorff (DBycz.) et Cunradiswalde (DB) ⁶⁹ , 1413	Franciscus Briger	–
168.	384r		dux Slezie et dominus Bregensis	Kantersdorff (DB), 1413	Franciscus Briger	–
				ZAKRYSTIANIE ⁷⁰		
169.	386r	Ludwik I	dux Slezie, dominus Bregensis et Bycznensis	Baumgarten (DBycz.), 1371	Johannes	UHL, 706
170.	387r–v		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Michelwitz (DB), Crusenaw (DO), Smarden, Rosenaw (DW), Baumgarten (DBycz.), Lorenzen- dorf, Seifersdorf (DO), 1380	Thomas de Gobin	UHL, 873
				REKTORZY SCHOLI ⁷¹		
171.	389r–v	Ludwik I	dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Sloschwicz (DO), 1390	Thomas de Gobin	UHL, 1030
172.	389v–390v		dux Slesie et dominus Bregensis et Olaviensis	Schola [...] nostrorum Bregensis et Olaviensis districtuum, 1372	Johannes	UB, 1620

⁶⁹ W dokumencie błędnie ulokowano tę miejscowość w dystrykcie wołyńskim.

⁷⁰ **Sacristiani:** *Baumgarten* (Baumgarten, Paruszowice), *Crusenaw* (Krausenu, Osno), *Lorenzendorf* (Lorzendorf, Wawrzęcice), *Michelwitz* (Michelwitz, Michałowice), *Rosenaw* (Rosen, Różnów), *Seifersdorf* (Seifersdorff, Zabardowice), *Smarden* (Schmardt, Smardy).

⁷¹ **Rectores scholarum:** *Sloschwicz* (Laskowitz, Laskowice Oławskie).

Nr	CVP, karta	Książę	Tytuł	Miejsce i czas	Notariusz	Edycja
				MANSJONARZE ⁷²		
173.	395r–v	Ludwik I	dux Slezie, dominus Bregensis	Lossaw (DB), 1376	Thomas de Gobin	UHL, 808
174.	395v–396r		dux Slezie, dominus Bregensis	Lossaw (DB), 1391	Nicolaus de Rosenkirche	UHL, 1055
175.	403v		dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Kuchendorf (DO), 1395	Thomas de Gobin	UHL, 1147
176.	404r–v	Henryk IX	dux Slezie, dominus Lubinensis et Olaviensis	Kuchendorf (DO), 1404	Vincentius Jesschin	–
177.	396r–v	Ludwik II	Herzoge in Slezien, zum Brig und zu Legnitz	Lossaw (DB), 1426	Johannes Bawde	–
178.	398v	Ludwik III	Slezie dux ac dominus Olaviensis eciam Nympezensis	Jetzdorff, Jankaw ⁷³ (DO), 1426	Andreas Holatsch	–
179.	408r–v	Jan II i Mikołaj II	Herczuce in Slezien zu Oppol, Obirstenglogaw, Brig	Schonaw (DB), 1477	Jacobus Wierusch	UB, 1045
				ORGANIŚCI ⁷⁴		
180.	413r	Ludwik I	dux Slezie, dominus Bregensis et Olaviensis	Weitewicz (DO), 1384	Thomas de Gobin	UHL, 963
181.	415r–v	Henryk IX	in Slezien Herzog, Herre zur Lobin und zur Olaw	Gustenaw, Sloschwicz (DO), 1408	Johannes	–
				ALTARZYŚCI, ALTARIE ⁷⁵		
182.	440r	Ludwik I	dux Slezie, dominus Bregensis	Behemisdorff (DB), 1394	Thomas de Gobin	UHL, 1124; UB, 555
183.	445v–446r		dux Slezie et dominus Bregensis	Pogrell (DB), 1385	Thomas de Gobin	UHL, 978; UB, 482
184.	450r–v		dux Slezie et dominus Bregensis et Olaviensis	Gawlaw (DO), 1394	Thomas de Gobin	UHL, 1108
185.	450v–451r		dux Slezie, dominus Bregensis et in Nimpcz	Knegnicz (DN), 1397	Thomas de Gobin	UHL, 1174; UB, 1658

⁷² **Mansionaries:** *Jankaw* (Jankau, Janików), *Jetzdorff* (Jätzdorf, Jaczkowice), *Kuchendorf* (Kochern, Kuchary), *Lossaw* (Lossen, Łosiów).

⁷³ W dokumencie błędnie ulokowano te miejscowości w dystrykcie oławskim i niemczańskim (*nostrī Olaviensis et Nympezensis districtus*) i do tego dostosowano tytulaturę.

⁷⁴ **Organistae:** *Gustenaw* (Gusten, Goszczyna), *Sloschwicz* (Laskowitz, Laskowice Oławskie), *Weitewicz* (Weigwitz, Witowice).

⁷⁵ **Altariste, Altari:** *Behemisdorff, Behemysdorff* (Böhmyschdorf, Czeska Wieś), *Bertilsdorff* (Bärzdorf, Bierzów), *Czepilwicz* (Tschöplowitz, Czepielowice), *Czindal* (Zindel, Młodoszowice), *Frawenhayn, Frowenhayn* (Frauenhain, Chwalibóżyce), *Gawlaw* (Gaulau, Gułów), *Gustenaw* (Gusten, Goszczyna), *Heide* (Heidau, Gać), *Jenkewicz, Jankowicz* (Gross Jenkwitz, Jankowice Wielkie), *Knegnicz* (Groß Kniegnitz, Księgnice Wielkie), *Kreysewicz* (Kreiwewitz, Krzyżowice), *Lossaw* (Lossen, Łosiów), *Lyzelicz, Leyselicz* (Leisewitz, Lizawice), *Mankschicz* (Mangschütz, Mąkoszyce), *Marschewicz* (Marschwitz, Marszowice), *Michilwicz* (Michelwitz, Michałowice), *Pogrelle, Pogrell* (Pogarell, Pogorzela), *Polnische Styne* (Odersteine, Ścinawa Polska), *Seyfrisdorff, Seifersdorff* (Seifersdorff, Zabardowice), *Sloschwicz* (Laskowitz, Laskowice Oławskie), *Tempilfelt* (Tempelfeld, Owczary).

Nr	CVP, karta	Książę	Tytuł	Miejsce i czas	Notariusz	Edycja
186.	453r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Czepilwicz, Mankschicz (DB), 1392	Thomas de Gobin	UHL, 1057
187.	462v		dux Slezie, dominus Bregensis atque Olaviensis	Frowenhayn (DO), 1372	Johannes	–
188.	423v–424r	Henryk IX	in Slezien Herzog Herre zu Lobin und zur Olaw	Gustenaw, Sloschwicz (DO), 1409	Johannes Passek	–
189.	439r–v		in Slezien Herzog Herre zu Lobin und zur Olaw	Heide, Polnische Styne (DO), 1407	Johannes Passek	–
190.	433v–434r		Henricus und Ludwicus, Slezie duces, domini Bregensis atque Olaviensis	Lyzelicz, Seyfrisdorff (DO), 1400	Henricus Schurgast	–
191.	424r–v	Ludwik II	dux Slezie, dominus Bregensis	Michilwicz (DB), 1430	Franciscus Briger	–
192.	424v–425r		Herzog in Slezien, zum Brige und zu Legnicz	Kreysewicz (DB), 1425	Johannes Bawde	–
193.	430r–v		Herzog in Slezien, Herre zum Brige und zu Legnicz	Jenkewicz (DB), 1421	Johannes Bawde	–
194.	437r–v		in Slezien Herzog und Herre zum Brige	Tempilfelt, Czindal, Bertilsdorff (DB), 1409	Franciscus Briger	UB, 670
195.	446r–v		in Slezien Herzog, und Herre zum Brige	Behemysdorff (DB), 1403	Franciscus Briger	–
196.	447v; 448r–v		dux Slezie, dominus Bregensis	Lossaw (DB), 1409	Franciscus de Brega	UB, 686
197.	453v–454r		dux Slezie, dominus Bregensis	Czepilwicz (DB), 1411	Franciscus Briger	UB, 698
198.	457v–458v		dux Slezie, dominus Bregensis	Tempilfelt, Bertilsdorff, Czindal (DB), 1400	Wenceslaus	–
199.	427v–428v	Ludwik III	Herzog in Slesien, Herre zur Olaw und zu Nymptsch	Marschewicz, Gawlaw (DO), 1426	Andreas Holatsch	–
200.	434r–v		dux Slezie, Olaviensis et Nympczensis	Lyzelicz, Seyfrisdorff (DO), 1426	Andreas Holatsch	–

The importance of titles of dukes of Brzeg in the light of cartulary *Codex Vindobonensis Palatinus* 5105

Summary: From the end of the fourteenth century dukes of Legnica and Brzeg used different, and often changeable intitulation, as they were named as the rules of Oława, Lubin, Niemcza, Kluczborg etc., which – according to historians – meant changes in territorial structure of the duchy and political transformations.

The purpose of the present text is to indicate the relationship between the intitulation of Silesian rulers and the legal aspect of a document, and to point out that conclusions drawn on the basis of titles written in documents as to the political divisions are often unjustified.

Such are the conclusions drawn from the analysis of the *Codex Vindobonensis Palatinus*, containing the fifteenth-century cartulary of documents related to Saint Hedwig collegiate church at Brzeg, systematised mainly on a geographical basis. From among 722 documents I have analysed the titles in 200 documents issued by the dukes of Brzeg from the period between 1352 and 1479. An analysis of those titles suggests that they were related to the content of the charters, and precisely to the provincial district (Weichbild) of the village or town of the relevant transaction, which – in turn – confirms the duke's jurisdiction over the area. It was called Weichbild titles, while the titles related to the whole duchy were ducal titles.

The titles related to the Weichbild were used increasingly often in the 1370s (see the table in the text), mainly in the chancellery of Duke Louis I of Brzeg, after the imposition in the principality the joint family ownership (*niedział*). The relation between the intitulation of the duke and the document content revealed in the text indicates the need for greater caution in interpreting the existence of smaller “principalities” within the Duchy of Legnica and Brzeg only on this basis, for it is almost certain that those “principalities” were in fact the Weichbild districts administered by the members of the Piasts of Legnica and Brzeg.

Nota o Autorze: Jarosław Szymański, adiunkt w Zakładzie Historii Śląska Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego. Zajmuje się historią Śląska w epoce średniowiecznej i nowożytnej, pamiątnikarstwem śląskim oraz wybranymi aspektami historii wojskowości.

Author: Jarosław Szymański, assistant professor at the Department of Silesian History, University of Wrocław; his research interests include the history of Silesia in medieval and early modern periods, study of Silesian memoirs, and selected aspect of military history.

Instytut Historyczny
Uniwersytet Wrocławski
pl. Uniwersytecki 1
50–137 Wrocław
e: mail: j.szymanski@hist.uni.wroc.pl

Bibliografia

Źródła

Österreichische Nationalbibliothek, sygn. 5105, *Codex Vindobonensis Palatinus*

Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter, t. 1, red. C. Grünhagen, H. Markgraf, Leipzig 1881

Rößler R., *Urkunden Herzog Ludwig I. von Brieg*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens”, 6, 1864; 9, 1872

Urkunden der Stadt Brieg, urkundliche und chronikalische Nachrichten über die Stadt Brieg, die dortigen Klöster, die Stadt- und Stiftsgüter bis zum Jahre 1550, w: *Codex Diplomaticus Silesiae*, t. 9, red. C. Grünhagen, Breslau 1870

Opracowania

Barciak A., *Tytułatura książąt opolskich – potomków i następców Mieszka zwanego Laskonogim*, w: *Sacra Silen-tii provincia. 800 lat powstania dziedzicznego księstwa opolskiego (1202–2002)*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2003 [2004], s. 101–105

- Barciak A., *Tytuł opawski książąt wrocławsko-legnickich w początkach XIV w.*, w: *Ludzie, Kościół, wierzenia. Studia z dziejów kultury i społeczeństwa Europy Środkowej (średniowiecze – wczesna epoka nowożytna)*, red. W. Iwańczak, S.K. Kuczyński, Warszawa 2001, s. 445–452
- Bednarek D., *Kancelarie i personel kancelaryjny Bolesława III, księcia legnickiego*, w: *Studia historyczne. Ustrój, Kościół, militaria*, red. K. Bobowski, Acta Universitatis Wratislaviensis, 1471, Historia 106, Wrocław 1993, s. 83–89
- Czechowicz B., *Książęcy mecenat artystyczny na Śląsku u schyłku średniowiecza*, Wrocław 2005
- Czechowicz B., *Wokół początków Księstwa Oławskiego. Przyczynek do badań tytulatury książęcej na Śląsku w XV wieku*, „Historica. Revue pro historii a příbuzné vědy”, 2, 2011, nr 1, s. 1–10
- Grabowski J., *Dynastia Piastów mazowieckich. Studia nad dziejami politycznymi Mazowsza, intyulacją i genealogią książąt*, Warszawa–Kraków 2012
- Gut A., *Formularz dokumentów książąt zachodniopomorskich do połowy XIV wieku*, Szczecin 2002
- Jurek T., *Formuła komisyjna w czternastowiecznej kancelarii świdnickiej*, St. Źródł., 43, 2005, s. 1–18
- Jurek T., *Zarys dyplomatyki śląskiej w późnym średniowieczu*, w: *Dyplomatyka staropolska*, red. T. Jurek, Warszawa 2015, s. 498–508
- Matejko-Peterka I., *Książęta, pieczęcie i władza. Studium ze sfragistyki Piastów legnicko-brzeskich*, Warszawa 2016
- Orzechowski K., *Dzieje terytorium. Miejsce księstwa legnicko-brzeskiego w ustrojowych dziejach Śląska*, w: *Silesia numismatica. Ducatus Lignicensis et Bregensis. Liber I, Materiały międzynarodowej konferencji naukowej w Muzeum Miedzi w Legnicy, 24–25 listopada 2000 r.*, red. B. Paszkiewicz, Legnica 2001, s. 9–16
- Orzechowski K., *Śląsk w przeszłości i jego terytorialne podziały*, w: K. Orzechowski, D. Przybytek, M. Ptak, *Dolny Śląsk. Podziały terytorialne od X do XX wieku*, Wrocław 2008, s. 15–102
- Orzechowski K., *Terytorialne podziały na Śląsku, III. Wiek XIV i XV*, „Kwartalnik Opolski”, 17, 1971, z. 4, s. 83–105
- Prokop K.R., *Księstwo Legnickie w XIV wieku na tle ówczesnej sytuacji politycznej Śląska*, „Szkice Legnickie”, 24, 2003, s. 49–74
- Ptak M., *Czy istniało Księstwo Legnicko-Brzeskie? Ustrój polityczny i prawny władztwa Piastów legnicko-brzesko-wołowskich w XVI i XVII wieku*, w: *Dziedzictwo reformacji w księstwie legnicko-brzeskim. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej zorganizowanej w dniach 8–10 grudnia 2006 r. w Muzeum Miedzi w Legnicy*, red. J. Harasimowicz, A. Lipińska, Legnica 2007, s. 13–21
- Ptak M., *Ewolucja struktury terytorialno-administracyjnej Dolnego Śląska i województwa dolnośląskiego*, w: K. Orzechowski, D. Przybytek, M. Ptak, *Dolny Śląsk. Podziały terytorialne od X do XX wieku*, Wrocław 2008, s. 103–112
- Ptak M., *Urzędy stanowe księstwa brzeskiego (1311–1742)*, w: *Studia historycznoprawne*, red. A. Konieczny, Acta Universitatis Wratislaviensis, 1953, Prawo, 256, Wrocław 1997, s. 19–46
- Ptak M., *„Weichbild” w strukturze terytorialnej Śląska*, w: *Podziały terytorialne Polski: przeszłość, teraźniejszość, przyszłość. Materiały konferencji historyków prawa w Karpaczu (29 IX – 1 X 1997)*, red. P. Jurek, Wrocław 1997, s. 5–11
- Ptak M., *Zgromadzenia stanowe księstwa brzeskiego (1311–1742)*, w: *Studia historycznoprawne*, red. A. Konieczny, Acta Universitatis Wratislaviensis, 1853, Prawo 249, Wrocław 1996, s. 39–105
- Ptak M., *Zgromadzenia stanowe księstwa legnickiego (1311–1741)*, w: *Studia historycznoprawne*, red. A. Konieczny, Acta Universitatis Wratislaviensis, 2070, Prawo, 261, Wrocław 1998, s. 43–79
- Rajman J., *Kilka uwag o tzw. księstwie siewierskim*, St. Hist., 32, 1989, z. 1, s. 135–142
- Schönwälder K., *Die Piasten zum Brieg oder Geschichte der Stadt und des Fürstenthums Brieg*, t. 1, Brieg 1855
- Wójcik M.L., *Titulatura książąt legnicko-brzeskich do początku XV wieku*, w: *Silesia numismatica. Ducatus Lignicensis et Bregensis. Liber I, Materiały międzynarodowej konferencji naukowej w Muzeum Miedzi w Legnicy, 24–25 listopada 2000 r.*, red. B. Paszkiewicz, Legnica 2001, s. 27–39